

De Stemming 2024

Onderzoek in opdracht van VRT en De Standaard

Deel 1

Stefaan Walgrave (UA)

Jonas Lefevere (UA)

Structuur rapport

- De uitgebreide vragenlijst bevatte vragen over uiteenlopende thema's
- In dit rapport gaan we in op:

0. Methode

1. Attitudes over politiek en beleid
2. Sociaal-economische percepties en attitudes
3. Politieke kennis
4. Links-rechts-plaatsing
5. Beleidspreferenties
6. Belang van politieke thema's
7. Issue ownership
8. Cordon sanitaire
9. Partijen in de media

10. Populariteit politici

11. Kiesintenties ('de peiling')

12. Kiezersprofielen en stemmotieven
13. Belangrijkste/opvallende resultaten van DS2024

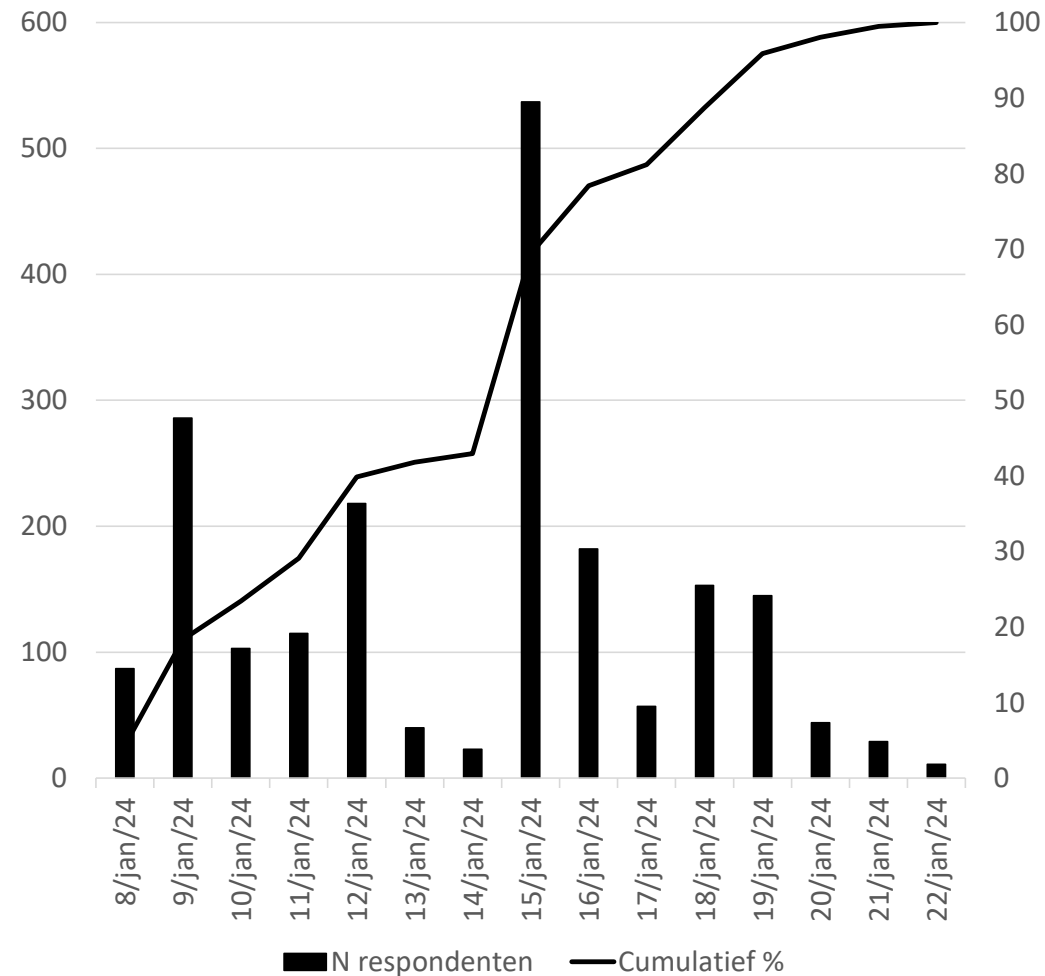
0. Methode

Onderzoeksopzet

- Cross-sectionele online bevraging bij nieuwe steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest (N=2.029).
- Kantar stond in voor het rekruteren van respondenten, UA stond in voor ontwerp vragenlijst, kwaliteitscontrole van de data, cleaning van de data, analyse en rapportering. Beide partners volgden samen veldwerk op.
- Representativiteit
  - Geen totaal willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van Kantar (*Topix*) en andere panels (Profiles) werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
  - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de Vlaamse stemgerechtigde bevolking voor wat betreft leeftijd (vier categorieën), opleiding, geslacht, en provincie.
  - Responsgraad is niet te bepalen, want externe panels geven geen informatie over respons. Maar responsgraad zegt niet veel in vergelijking met willekeurige steekproef, want gerekruteerd uit panel – dus het gaat niet om een echte probabiliteitssteekproef.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 8 januari 2024 tot en met 22 januari (zie grafiek).
- Politieke context
  - Geen één politiek thema dat (op dat moment) de agenda domineerde—boerenprotesten waren nog niet begonnen.
  - Nieuwjaarsrecepties politieke partijen tijdens het veldwerk (bijvoorbeeld N-VA op 13/1, CD&V en PVDA op 14/1, Open VLD op 15/1, Vooruit en Vlaams Belang op 21/1), dus diverse initiatieven en voorstellen circuleerden.

Veldwerk (2)

- Kwaliteit antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
  - Respondenten met invultijd van minder dan 5 minuten werden geweerd uit de steekproef.
  - Antwoorden van respondenten werden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of olopend/aflopend patroon).
  - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen (belangrijkste probleem, door politicus vertegenwoordigd voelen) werden verwijderd.
  - Respondenten werden aan de hand van socio-demografische matching gecontroleerd op dubbele deelname: respondenten met identieke karakteristieken (leeftijd, opleiding, geslacht, woonplaats, gezinssamenstelling) + gelijkaardige open antwoorden, die meermaals de enquête invulden, werden slechts één keer weerhouden.

Steekproef (1)

- Steekproef bevraging: N=2.029 vulden volledige vragenlijst in, N=1.844 gebruikt in analyses wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019, die wordt gebruikt om te herwegen.
- Noteer dat we soms zullen vergelijken met de resultaten van De Stemming in 2020 (N=1.857), 2021 (N=1.908), 2022 (N=1,884) en 2023 (N=1,921), en dat we daarvoor dezelfde herweging gebruiken.

Steekproef (2)

- Onderstaande tabellen geven ruwe steekproefverdelingen weer, samen met het target voor de herweging.
- Voor de herweging op stemgedrag enkele belangrijke punten:
  - We berekenen het 'target' percentage voor partijen op het totaal aantal ingeschreven kiezers, niet alleen op het aantal geldige stemmen. We moeten immers ook een herwegingstarget hebben voor respondenten die aangaven dat ze in 2019 (1) niet zijn gaan stemmen (dus geen stembiljet indienen), (2) blanco/ongeldig hebben gestemd. Daardoor zijn de percentages sowieso al lager dan de (couranter) gerapporteerde percentages die partijen haalden ten opzichte van het aantal geldige stemmen.
  - We stellen de percentages ook bij om rekening te houden met nieuwe kiezers. Die definiëren we hier als respondenten die op het moment van bevraging 22 jaar of jonger waren: zij waren immers nog geen 18 jaar in 2019, en konden dus toen nog niet stemmen. Als herwegingstarget stellen we dit percentage in op 6,67% van de steekproef, gebaseerd op het aantal nieuwe kiezers (op basis van leeftijd), ten opzichte van het aantal inwoners van 18 jaar en ouder in het Vlaams Gewest (Statbel cijfers 2023).
- Net zoals bij alle vorige edities zijn de afwijkingen al bij al beperkt: de voornaamste ondervertegenwoordigde groep is 'niet gaan stemmen', voor de andere categorieën zijn de afwijkingen beperkt.

Geslacht en opleiding (N=2,029)	% in steekproef	% in bevolking
Vrouw, lager opgeleid	9.4%	10.2%
Vrouw, middelbaar	22.3%	21.6%
Vrouw, hoger opgeleid	20.0%	19.0%
Man, lager opgeleid	7.6%	9.2%
Man, middelbaar	22.8%	22.4%
Man, hoger opgeleid	17.8%	17.5%

Leeftijd (N=2,029)	% in steekproef	% in bevolking
18 tot 29	16.2%	16.9%
30 tot 44	24.2%	23.7%
45 tot 64	33.2%	33.5%
65 en ouder	26.4%	26.0%

Provincie (N=2,029)	% in steekproef	% in bevolking
Antwerpen	30.8%	27.9%
Limburg	13.5%	13.4%
Oost-Vlaanderen	21.5%	23.0%
Vlaams Brabant	14.1%	17.3%
West-Vlaanderen	20.2%	18.4%

Stemgedrag 2019 (N=1,844)	% in steekproef	% in bevolking
CD&V	9.2%	11.3%
Groen	6.7%	7.9%
N-VA	24.7%	20.3%
Open VLD	9.2%	10.8%
PVDA	6.0%	4.5%
sp.a / VOORUIT	11.4%	8.6%
Vlaams Belang	19.3%	14.9%
Andere	0.8%	1.6%
Blanco / ongeldig gestemd	3.8%	3.9%
Niet gaan stemmen	4.5%	9.6%
Ik was (nog) niet stemgerechtigd	4.6%	6.7%

Invultijd en weging

- Mediane invultijd van de vragenlijst was 17,3 minuten.
- In alle analyses gebruiken we een proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat de verdeling van de steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht, provincie en stemgedrag 2019.
- Het maximale gewicht is 2,9, voor kiezers die aangaven niet te zijn gaan stemmen in 2019, gevolgd door 2,4 (andere partij). Dit waren ook bij de vorige edities van De Stemming de meest ondervertegenwoordigde groepen. Deze groepen worden in de analyses vaak buiten beschouwing gelaten omdat de focus vaak ligt op de partij-electoraten van de 7 voornaamste partijen. Bij die electoraten ligt de hoogste wegingsfactor op 1.85.

Bijkomende achtergrondvariabelen

- Net zoals bij DS2023 meten we in DS2024 ook meer 'harde' achtergrondvariabelen om te kijken of ze een effect hebben hoe mensen over politiek denken en zich politiek gedragen (stemmen).
- Dus net zoals vorig jaar nemen we ook nu weer mee:
  1. Gezinsinkomen (voor DS2023 hadden we alleen 'subjectief inkomen').
  2. Woonplaats (verstedelijking).
  3. Buitenlandse achtergrond.

Inkomen

- Dit is een moeilijke variabele, alleen al omdat veel mensen weigeren hun inkomen te geven in enquêtes. Bovendien zegt een inkomen vaak niet zo veel, als je geen informatie hebt over de samenstelling van het huishouden.
- We gebruikten de vraag: *Kan u aangeven wat het gemiddelde netto maandinkomen van uw huishouden is, dus uit alle bronnen en na aftrek van belastingen en sociale premies/verplichte bijdragen?* Respondenten kregen dan 12 antwoordmogelijkheden waarvan de eerste 10 samenvallen met de bekende inkomensdecielen in ons land en nog twee extra categorieën voor het 95ste percentiel en het 99ste percentiel (de echt hoge inkomens). Het laagste deciel is 'minder dan €1.800' en het hoogste percentiel is 'meer dan €14,500'. Noteer dat deze vraag alleen gaat over het maandinkomen, niet over het eventuele *vermogen* van huishoudens.
- We vroegen ook naar het aantal personen in het huishouden, en meer specifiek naar het aantal volwassenen (+18) en het aantal kinderen (-18).
- Met die informatie kunnen we het zogenaamde 'gestandaardiseerde' inkomen berekenen. We gebruiken de CBS (Nederlands Centraal Bureau voor de Statistiek) equivalentiefactoren waarbij het totale inkomen gedeeld wordt door een factor die het aantal gezinsleden vat (met een verschillend gewicht van kinderen en volwassenen) ([link](#)). Die verdeling van gestandaardiseerde inkomens delen we dan op in drie grote groepen: de 25% met de laagste inkomens, de 50% met de middeninkomens, en de 25% met de hoogste inkomens.
- In de analyses maken we dus gebruik van een variabele die 'lage', 'gemiddelde', en 'hoge' inkomenskwartielen onderscheidt. De scheidingswaarden worden eenvoudigweg berekend op basis van de kwartielen: de respondenten met de laagste 25% standaardinkomens komen in categorie 1, de 50% met de middelste twee kwartielen komen in categorie 2, en de respondenten met de hoogste 25% standaardinkomens komen in categorie 3.

Woonplaats

- We vroegen aan respondenten om de postcode van hun hoofdverblijfplaats. Op basis daarvan bepalen we in welke van de zes clusters van gemeenten (zogenaamde 'Belfius typologie') de respondent woont ([link](#)).
- Er worden zes clusters onderscheiden: (1) Woongemeenten (2) Landelijke gemeenten (3) Gemeenten met concentratie van economische activiteit (4) Verstedelijkte gemeenten (5) Grote en regionale steden (6) Kustgemeenten.
- Waar relevant, splitsen we de resultaten uit naar de zes clusters om te kijken of de antwoorden systematisch variëren tussen clusters.

Buitenlandse achtergrond

- Om de buitenlandse achtergrond van respondenten te bepalen vroegen we “*Bent u, of (minstens) één van uw ouders, geboren in het buitenland?*”. Indien een respondent hier ‘ja’ op antwoordde, dan werden opvolgvragen gesteld om te bepalen in welk land de respondent en zijn/haar ouders geboren zijn.
- Van de 2.029 respondenten hadden 333 respondenten (16,4%) een buitenlandse achtergrond. Als we dit vergelijken met het aandeel in de populatie (inwoners van het Vlaams Gewest), zitten we in onze steekproef met een vergelijkbaar aantal voor 2022 (14,2% inwoners die zelf, of ouders hebben die, niet geboren zijn in België) ([link](#)).
- Waar relevant splitsen we de respondenten met buitenlandse achtergrond uit, om te kijken of de cijfers significant verschillen met respondenten die geen buitenlandse achtergrond hebben. Echter, de groep respondenten met een buitenlandse achtergrond is heterogeen: wanneer we kijken naar de meest voorkomende landen van oorsprong, zien we dat bijvoorbeeld 23,4% van deze respondenten een (deels) Nederlandse achtergrond heeft (zelf of (één van) de ouders), 10,5% een Marokkaanse, en 8,7% een Duitse. In totaal werden 71 verschillende landen van oorsprong genoemd, die dan nog vaak in verschillende combinaties voorkomen (bvb. Zelf in België geboren, één Nederlandse en één Duitse ouder). Elk van deze subgroepen apart analyseren, is onmogelijk, waardoor het moeilijk is eenduidige conclusies te trekken. Vandaar dat de meeste analyses in dit rapport het ‘effect’ van het hebben van een buitenlandse achtergrond *niet* meenemen; vaak hebben we het getest, maar het leverde meestal geen significant resultaat op.

Nieuwe kiezers

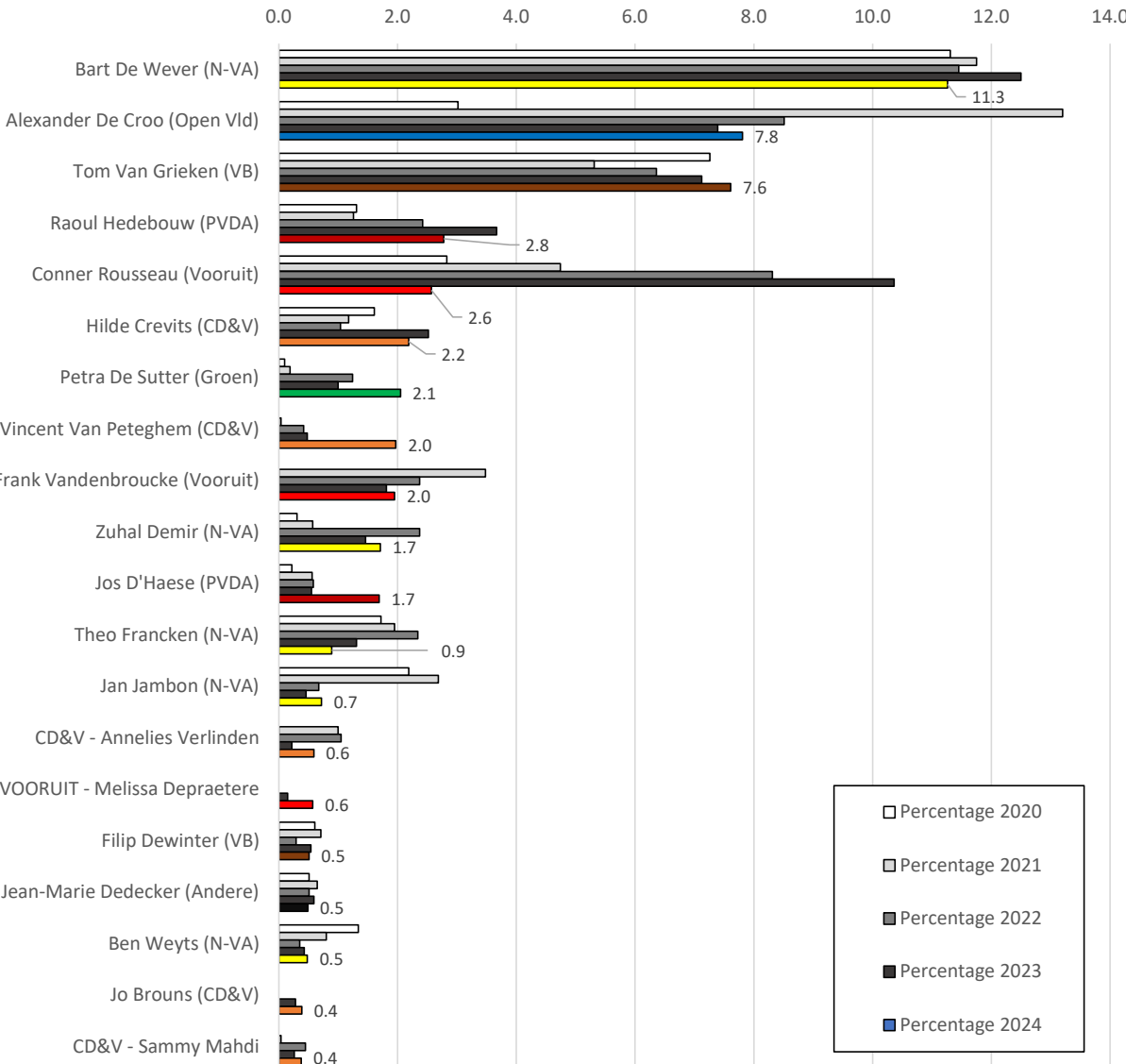
- De groep nieuwe kiezers is een heel interessante groep om te bestuderen: zij vormen immers een relatief grote groep kiezers waarover vaak relatief weinig is geweten.
- In dit onderzoek analyseren we deze groep niet apart, omwille van twee voorname redenen:
  - In tegenstelling tot de steekproef als geheel, waar we duidelijke socio-demografische en politieke herwegingsdoelen hebben, is dit veel minder het geval voor de groep nieuw kiezers. Met name voor politieke voorkeur is er grote onzekerheid: er is geen voorgaand stemgedrag om de distributie van de steekproef te corrigeren voor vertekening, wat zeker bij een niet-toevalssteekproef een risico met zich meebrengt.
  - Hoewel belangrijk, is de steekproefgrootte van het aantal nieuwe kiezers in onze steekproef beperkt: 141 respondenten hebben de leeftijd 18 tot 22. Uitgesplitst naar zeven partijen, zijn de betrouwbaarheidsintervallen dermate groot dat er, wat ons betreft, geen zinvolle conclusies aan kunnen worden verbonden.

10. Populariteit politici

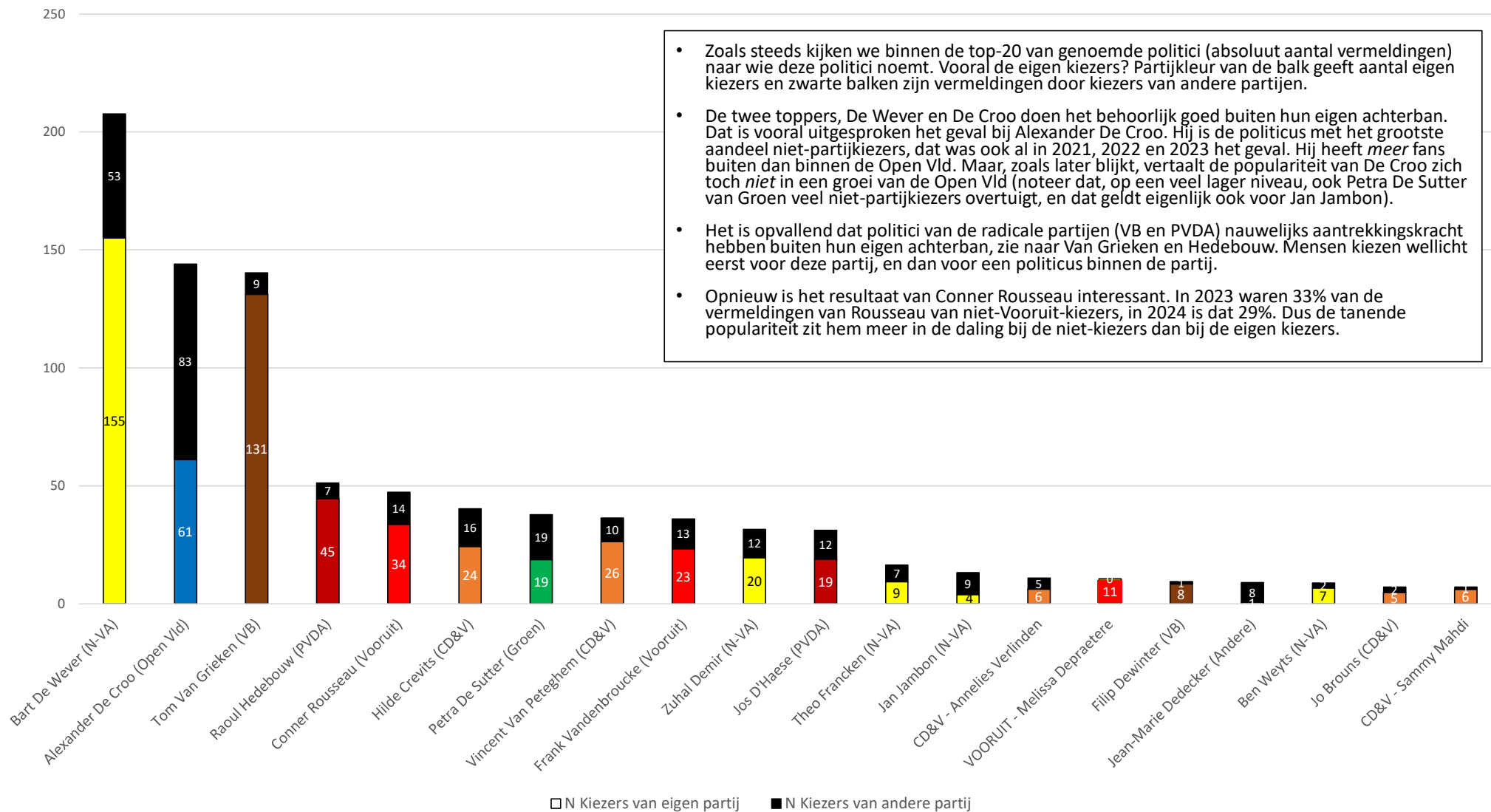
Populariteit van politici

- *Door welke politicus voelt u zich op dit moment het best vertegenwoordigd?*
- Respondenten schreven één naam op, ze kregen *geen* lijst van politici voorgeschoteld. Dat levert een veel scherper onderscheid tussen politici op; de vraag peilt naar de naam waar een respondent spontaan aan denkt.
- We tonen alleen de top-20 omdat het lager in de ranking om een erg beperkt aantal vermeldingen gaat.
- Meest populaire antwoord: *Geen enkele politicus* = 34% (627 respondenten)
  - In 2023 was dat aandeel nog 31%. Dus het aantal mensen dat zegt zich door geen enkele politicus vertegenwoordigd te voelen, *neemt toe* (de stijging is *net* niet significant, $p = 0.09$).
  - Heel veel burgers voelen zich dus expliciet door geen enkele politicus vertegenwoordigd
  - Deze categorie staat los van de 'weet niet'-categorie in het codeerschema, en bevat enkel respondenten die expliciet 'geen enkele', 'geen', ... aangaven
- 1035 respondenten gaven wél een naam van een politicus op. De resterende respondenten gaven geen antwoord, verwezen naar de partij, of verwezen naar andere personen (bvb. buitenlandse politici).

- Cijfers in de grafiek zijn de top-20 (anno 2024) percentages respondenten die spontaan de politicus/a noemen als degene die hen het meeste vertegenwoordigt. Het zijn dus lage cijfers want er is veel spreiding over veel verschillende politici.
- Bart De Wever** blijft de onbetwistbare nummer één in Vlaanderen. In 2021 werd hij eenmalig voorbijgestoken door Alexander De Croo (toen coronabonus) maar in 2022, 2023 en dus ook 2024 zit De Wever terug op zijn troon (zoals in 2020). Er lijkt geen sleet op te zitten, maar hij verliest wel wat in 2024 (wel niet significant). Ook de ministers **Zuhail Demir**, **Theo Francken** en **Ben Weyts** staan in de top-20 voor N-VA, zonder veel wijzigingen. Doordat De Wever alle populariteit onder N-VA-kiezers naar zich toe zuigt (respondenten konden maar én naam noemen) blijft er voor de andere N-VA-ers niet zo veel over.
- Alexander De Croo** was vorig jaar nummer drie, en nu nummer twee. Dat heeft niet zo veel te maken met de groei van zijn eigen populariteit maar vooral met de val van Conner Rousseau. Geen enkele andere Open Vld-politicus staat in de top-20. Als we dieper graven zien we dat Bart Somers en Gwendolyn Rutten elk één keer vermeld worden.
- In plaats van de 'grote vier' is er in 2024 sprake van de 'grote drie', en daar hoort ook **Tom Van Grieken** bij. Zijn populariteit stijgt gestaag verder sinds 2021 (geen significante wijziging sinds vorig jaar, maar significant ($p < .01$) in vergelijking met 2021), samen met de groei van zijn electoraat. Na Van Grieken gaapt er een kloof. Ook **Filip Dewinter** haalt nog steeds de top-20 voor Vlaams Belang. Barbara Pas en Dries Van Langenhove die vorig jaar nog in de top-20 stonden, vallen er nu uit.
- Raoul Hedebouw** staat op de vierde plaats, op grote afstand van Van Grieken. De vorige jaren steeg hij stap voor stap, in 2024 wordt dat niet doorgetrokken. Noteer wel dat **Jos D'Haese** van PVDA ook groeiende is, en statistisch significant ($p < .01$).
- Conner Rousseau** is dé grote wijziging, met een scherpe daling van meer dan 10% naar 2,6% ($p < .001$). Zijn vooruitgang de vorige jaren was spectaculair maar zijn val is dat zo mogelijk nog meer. Hij is al zijn winst van de vorige jaren in één klap kwijt en zit terug op het niveau van 2020. Strikt gesproken zat Rousseau ten tijde van de bevraging niet meer in de politiek dus het kan zijn dat een aantal mensen zich daarom niet meer door hem 'vertegenwoordigd' voelden, maar daar heeft het wellicht weinig mee te maken. De nieuwe Vooruit-voorzitter **Melissa Depraetere** komt de top-20 binnen, wat op zich als nieuwkomer een hele prestatie is (ze wordt direct de derde meest populaire partijvoorzitter, voor Sammy Mahdi bijvoorbeeld) maar haar populariteit kan die van Rousseau natuurlijk helemaal niet compenseren. **Frank Vandenbroucke** blijft zijn populariteit behouden.
- Hilde Crevits** scoort de zesde plaats en is nipt de meest populaire C&V-politicus, maar **Vincent Van Peteghem** die significant groeit ($p < .001$), zit haar op de hielen. Ook **Jo Brouns**, **Annelies Verlinden** en **Sammy Mahdi** zitten nipt in de top-20. Noteer dat onze survey in het veld ging ruim voor het boerenprotest losbarstte.
- Petra De Sutter** van Groen staat op plaats 7, vorig jaar nog op plaats 10. Haar groei tussen 2023 en 2024 is significant ($p < .05$). **Tine Van Der Straeten** haalt de top-20 niet meer (vorig jaar nog wel). Federale regeringsdeelname van Groen wordt niet echt verzilverd in persoonlijke populariteit.
- Als je naar de lijst kijkt, zie je dat die heel sterk wordt gevuld met partijvoorzitters en ministers. Van de top-20 zijn alleen Jos D'Haese, Theo Francken, Filip Dewinter en Jean-Marie Dedecker geen van beide.

- Zoals steeds kijken we binnen de top-20 van genoemde politici (absoluut aantal vermeldingen) naar wie deze politici noemt. Vooral de eigen kiezers? Partijkleur van de balk geeft aantal eigen kiezers en zwarte balken zijn vermeldingen door kiezers van andere partijen.
- De twee toppers, De Wever en De Croo doen het behoorlijk goed buiten hun eigen achterban. Dat is vooral uitgesproken het geval bij Alexander De Croo. Hij is de politicus met het grootste aandeel niet-partijkiezers, dat was ook al in 2021, 2022 en 2023 het geval. Hij heeft *meer* fans buiten dan binnen de Open Vld. Maar, zoals later blijkt, vertaalt de populariteit van De Croo zich toch *niet* in een groei van de Open Vld (noteer dat, op een veel lager niveau, ook Petra De Sutter van Groen veel niet-partijkiezers overtuigt, en dat geldt eigenlijk ook voor Jan Jambon).
- Het is opvallend dat politici van de radicale partijen (VB en PVDA) nauwelijks aantrekkingskracht hebben buiten hun eigen achterban, zie naar Van Grieken en Hedebouw. Mensen kiezen wellicht eerst voor deze partij, en dan voor een politicus binnen de partij.
- Opnieuw is het resultaat van Conner Rousseau interessant. In 2023 waren 33% van de vermeldingen van Rousseau van niet-Vooruit-kiezers, in 2024 is dat 29%. Dus de tanende populariteit zit hem meer in de daling bij de niet-kiezers dan bij de eigen kiezers.

Besluit populariteit politici

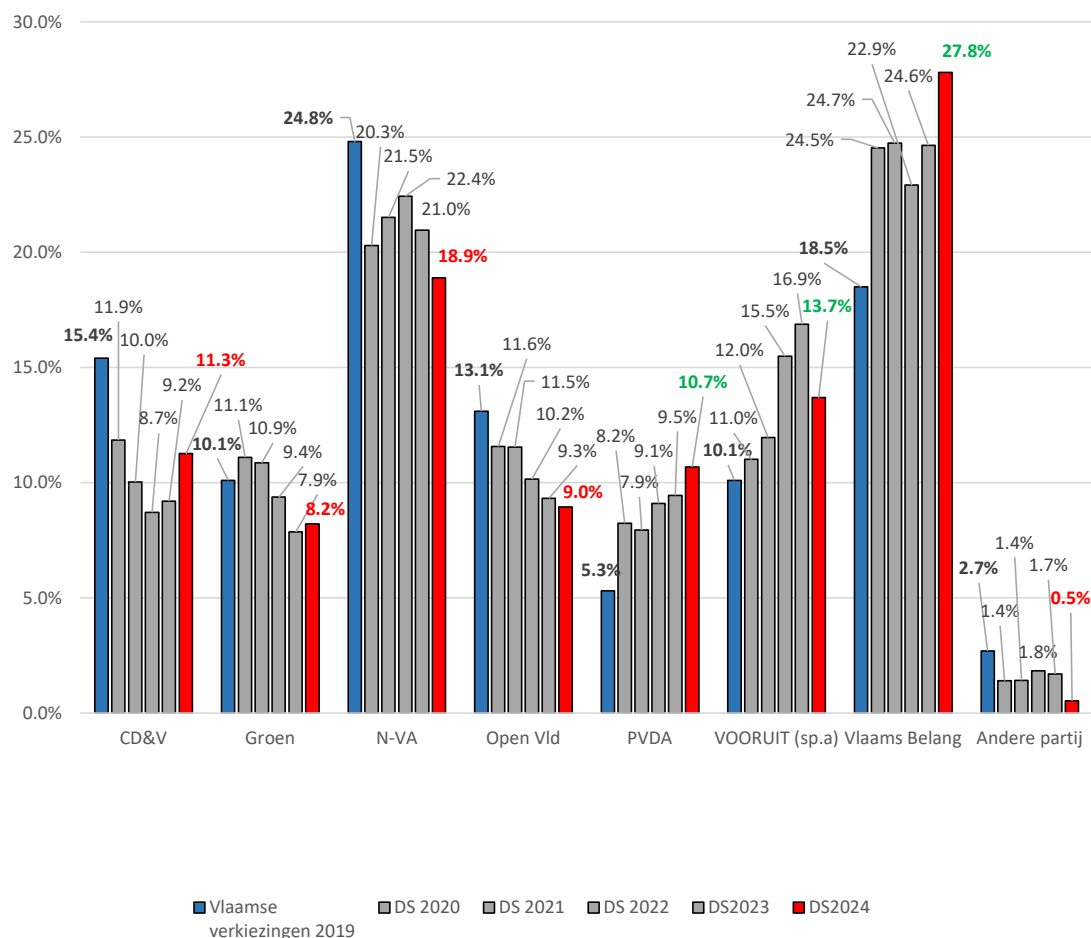
- Hoewel drie politici afgetekend het vaakst vermeld worden (De Wever, De Croo en Van Grieken), is het nu wel zo dat van de partijen voor het eerst één vertegenwoordiger bij de zeven meest populaire politici van Vlaanderen heeft. Dat komt in vergelijking met 2023 door het relatief doorgroeien van De Sutter van Groen.
- De Wever blijft het peloton aanvoeren, al jaren aan een stuk. De Croo had hem in 2021 even voorbijgestoken maar dat is sinds 2022 ongedaan gemaakt en blijft zo in 2024. De Wever is niet alleen populair, hij doet het ook relatief goed bij niet-N-VA-kiezers én in DS2022 toonden we aan dat veel van de N-VA kiezers hem belangrijker vinden dan de N-VA zelf (ze zeggen dat ze hem zouden volgen als hij naar een andere partij zou gaan; toegegeven: weinig waarschijnlijk). Van Grieken en Hedebouw zijn ook populair, maar vooral bij de eigen kiezers.
- Conner Rousseau krijgt een heel stevige klap. Zijn ontslag na het omstreden racismeverhaal heeft zijn populariteit gekelderde, maar hij blijft wel de meest vernoemde Vooruit-politicus.
- Al bij al zijn er daarnaast weinig wijzigingen in populariteit tussen 2023 en 2024. De krachtsverhoudingen aan het begin van de campagne lijken vast te staan.

11. Kiesintenties ('de peiling')

Bottom line: de stem

- Na de verkiezingen van 2019 is het lange tijd politiek onrustig geweest. Er was lang grote turbulentie, met een aantal diepe crisissen na elkaar.
  - Zo was er de bijzonder lange regeringsformatie en de ongewone, bijzonder versnipperde Vivaldi-regering die er het gevolg van is (2019-2020).
  - De coronacrisis (2020-2022) leidde tot ongekennde maatregelen, tot toenemend verzet tegen de maatregelen, en tot politieke ontevredenheid.
  - Dit werd in 2022 gevolgd door het conflict in Oekraïne met oorlog in Europa, exploderende energieprijzen, en grote stromen vluchtelingen.
  - In 2022-2023 werd de economisch *fall-out* van de oorlog verder duidelijk met stabiliserende/dalende energieprijzen maar voor de rest een voorthollende inflatie en een algemene stijging van de levensduurte. Verder was er in het begin van 2023 de grote stikstofcrisis in de Vlaamse regering en het 'schandaal' rond de uittredingsvergoedingen van politici (Kamervoorzitters)
  - In de tweede helft van 2023 ging de storm wat liggen. Corona was weg, de oorlog in Oekraïne verdween naar de achtergrond, de inflatie was onder controle. Wel was er de oorlog in Gaza maar het aantal binnenlandse gevolgen daarvan is laag. En natuurlijk het einde van Conner Rousseau als voorzitter van Vooruit in november en december 2024.
  - We peilen dus op een moment van relatieve rust (nog voor het boerenprotest).
- Leidt die terugkeer naar de normaliteit tot het stabiliseren van de electorale verschuivingen in de kiesintenties anno (begin) 2024?

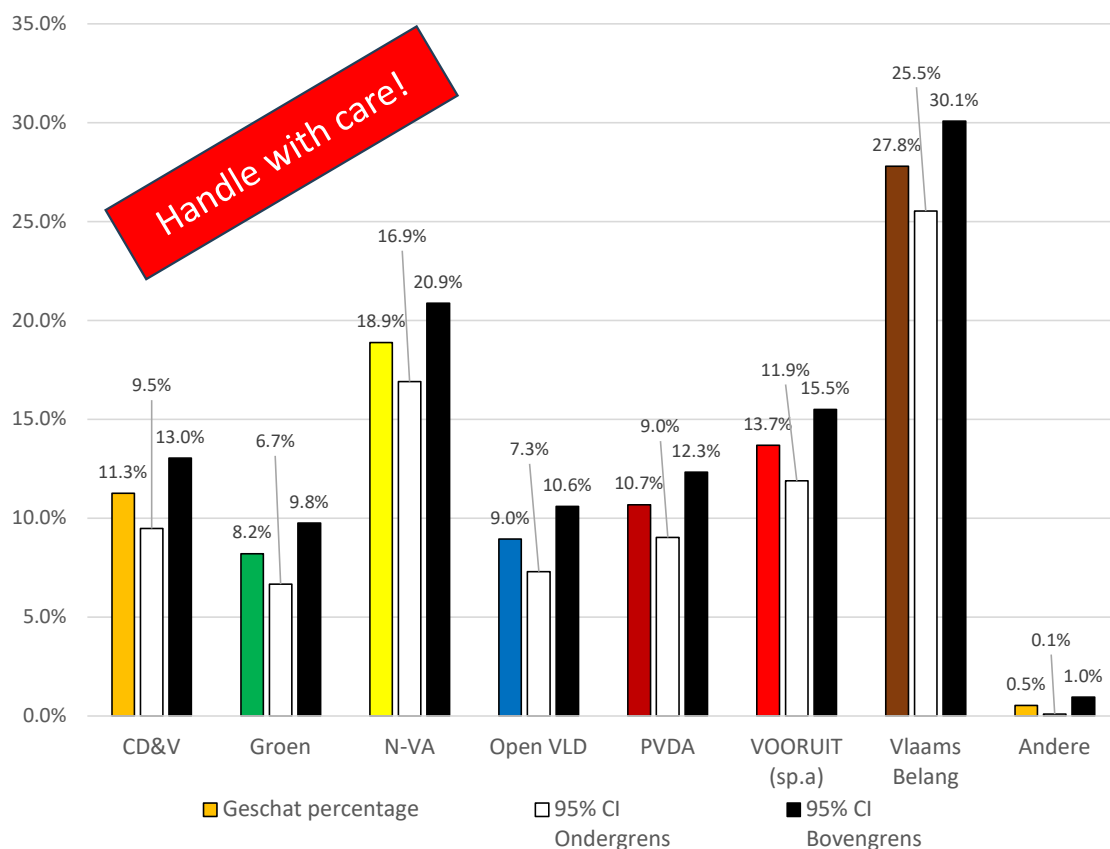
Kies-intenties 2024

- Algemeen: voor *alle* partijen zijn de verschuivingen tegenover 2019 significant (dat was ook al zo in 2023). Ten opzichte van DS2023, dus tijdens het laatste jaar, is in DS2024 *geen enkele wijziging* statistisch significant.
- Opletten met vergelijkingen, kan ook aan toeval liggen. Voor 2024 (en alle voorgaande versies van De Stemming) gaat het om een schatting met een foutenmarge. De gekleurde cijfers van 2024 verschillen met 95% zekerheid van de uitslag 2019, de niet gekleurde verschillen niet significant van 2019. Groen duidt op een significant hoger, rood op een significant lager resultaat dan 2019.
- Belangrijk: 10,1% van onze respondenten zegden dat ze nog niet wisten voor wie ze zouden stemmen. Die worden *niet* meegenomen in de berekeningen (maar zouden een groot verschil kunnen maken). In DS2023 zei nog 7,8% van de respondenten dat ze het nog niet wisten. Dus het aantal 'weet niet' is significant *gestegen* het laatste jaar ($p < .05$). Ook blanco/ongeldig en 'ik zou niet gaan stemmen' wordt niet meegenomen in deze grafiek.
- CD&V heeft de neergang sinds 2019 gestabiliseerd in DS2023 en nu in DS2024 zelfs lichtjes omgebogen. Maar tov. 2019 is er nog steeds fors verlies.
- Groen bewoog niet zo veel in de eerste jaren na 2019. Dan was er verlies. En nu in 2024 schijnt zich dat te stabiliseren op een lager niveau.
- N-VA verliest in DS2024 stevig ten opzichte van 2019 maar de daling tov. DS2023 is *niet* significant. De strijd met Vlaams Belang om het markleiderschap lijkt wel verloren. We peilen N-VA voor het eerst (niet significant) onder de 20%--zelfs aan de bovenste zijde van het 95% betrouwbaarheidsinterval zit N-VA maar net boven de 20%.
- Open Vld was tegenover 2019 nog niet significant gedaald in 2021 maar wel in 2022, in 2023 en nu opnieuw in 2024. Verschil tussen 2023 en 2024 is niet significant, het is slechts héél kleine en niet-significante daling. Je kan ook zeggen dat Open Vld stabiliseert op hetzelfde niveau als in 2023.
- Een eerste winnaar is PVDA. De partij groeit uitgesproken tov. van 2019 (significant), het gaat bijna om een verdubbeling, en de stijging zet zich in DS2024 door. De laatste groei 2023-2024 is wel niet significant.
- Vooruit voelt het verlies van Conner Rousseau. De steeds maar stijgende curve tov. 2019 is gebroken. Onze peiling schat het verlies tegenover 2023 op zowat 3%, maar de daling tov. DS2023 is net niet significant.
- Vlaams Belang scoort heel hoog, de hoogste score sinds het begin van De Stemming (maar niet significant hoger in vergelijking met DS2023 van vorig jaar). Direct na 2019 ging de partij in 2020 met een sprong naar boven, daarna bleef ze drie jaar zowat constant, en nu in DS2024 is er weer een sprong vooruit. Wel zeker lijkt het dat de partij op dit moment de grootste van Vlaanderen is.

Peilingen zijn onzeker

Onzekerheidsmarges peiling DS2024

- Peilingen zijn altijd schattingen, op basis van een steekproef die kan afwijken van de populatie (dus alle kiezers). Er zit steeds een toevalscomponent in. Die is er alleen maar groter op geworden.
- De grafiek toont cijfers van De Stemming 2024 mét de onzekerheidsmarges per partij er bij. Met 95% zekerheid vallen de echte kiesintenties op het moment van onze survey binnen deze marge (dat is dus het zogenaamde '95% betrouwbaarheidsinterval').
- Bijvoorbeeld, bij CD&V schatten we de electorale grootte van de partij deze keer op 11,3%, maar de echte score van de partij zou ook hoger of lager kunnen liggen, met name tussen 9,5% en 13,0%. Het spreekt voor zich dat die marges meer dan een slok op een borrel verschil maken, zeker als er geflirt wordt met de psychologische grens van 10% (zie ook Open Vld, Groen en PVDA).
- Of de verschillen tussen de partijen statistisch significant zijn (dus met 95% betrouwbaarheid) kunnen we weten door te kijken of de betrouwbaarheidsintervallen van de schattingen tussen de partijen overlappen. Kijk bijvoorbeeld naar N-VA en Vlaams Belang, de twee partijen die sinds 2019 elkaar het marktleiderschap in Vlaanderen betwisten. Tot voor kort was het een nek-aan-nek race, maar volgens DS2024 is er nu wel degelijk een significant verschil tussen beide. N-VA scoort maximaal 20,9%, Vlaams Belang minimaal 25,5%. Dat is een stevig verschil. En dus zijn we tamelijk zeker dat Vlaams Belang op dit moment een stuk groter is dan N-VA.
- Wat lager zien we dat Vooruit schijnbaar de derde partij is, maar dat is niet zeker. Want de hoogste potentiële score van CD&V (13,0%) zit boven de laagste potentiële score van Vooruit (11,9%). Zelfs PVDA kan de derde partij zijn, met een hoogste potentiële score van 12,3%.
- Groen peilen we het laagste, maar de partij zou ook boven Open Vld kunnen scoren want haar hoogste potentiële score (9,8%) overlapt met de laagste van Open Vld (7,3%). Als Open Vld op zijn hoogste score zou landen (10,6%), kan de partij groter zijn dan CD&V en dan PVDA, als die laag zouden scoren.
- Buiten de betrouwbaarheidsintervallen die de afwijking van de werkelijkheid door zuiver toeval inschatten, zijn er nog andere redenen waarom de peilingsresultaten kunnen afwijken van de werkelijkheid: (1) het feit dat onze respondenten niet toevallig uit de hele populatie komen, (2) de meer dan 10% weet-niet-antwoorden, (3) de herweging op basis van een misschien foute stemherinnering uit 2019 (want al enkele jaren geleden), (4) de vele nieuwe kiezers waar we niet voor 2019 kunnen herwegen. DUS: de cijfers moeten dus met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

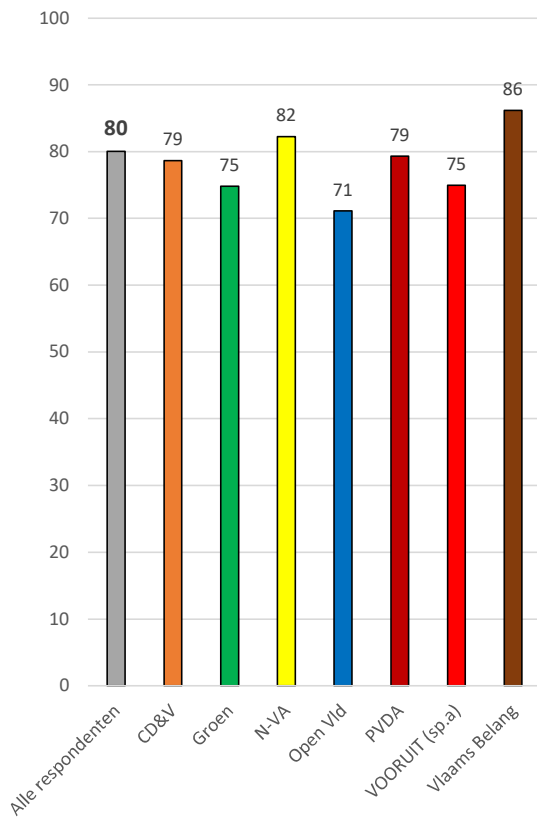
Stemzekerheid

- Hoe groot is de kans dat de kiezers die anno januari 2024 voor een bepaalde partij *zeggen* te gaan stemmen toch nog van idee veranderen en bij de verkiezingen in juni later dit jaar toch een andere partij met hun stem verblijden? Een peiling is onvermijdelijk een momentopname, wellicht ook voor een stuk bepaald door tijdelijke gebeurtenissen.
- We analyseren dat op de volgende slides door per partij te kijken naar drie grootheden:
  1. Direct gemeten stemzekerheid. Dit zijn de antwoorden op een expliciete vraag over hoe zeker de respondenten van hun huidige keuze zijn.
  2. Indirect gemeten stemzekerheid.
    - a) De score die de huidige favoriete partij krijgt op de 'waarschijnlijkheid dat u er ooit op zou stemmen'-vraag (die we ook gebruikten om de potentiëlen te meten). De idee is dat hoe hoger de huidige voorkeurpartij scoort (op de 0-10 schaal) hoe kleiner de kans is dat er alsnog voor een andere partij wordt gekozen.
    - b) De *afstand* in dezelfde waarschijnlijkheids-score tussen de huidige voorkeurpartij en de eerstvolgende, hoogstscorende partij. Hier is de idee dat als de voorkeurpartij relatief dicht wordt gevolgd door een mogelijke challenger, er eigenlijk twijfel is, en de kans op toch nog wisselen toeneemt.

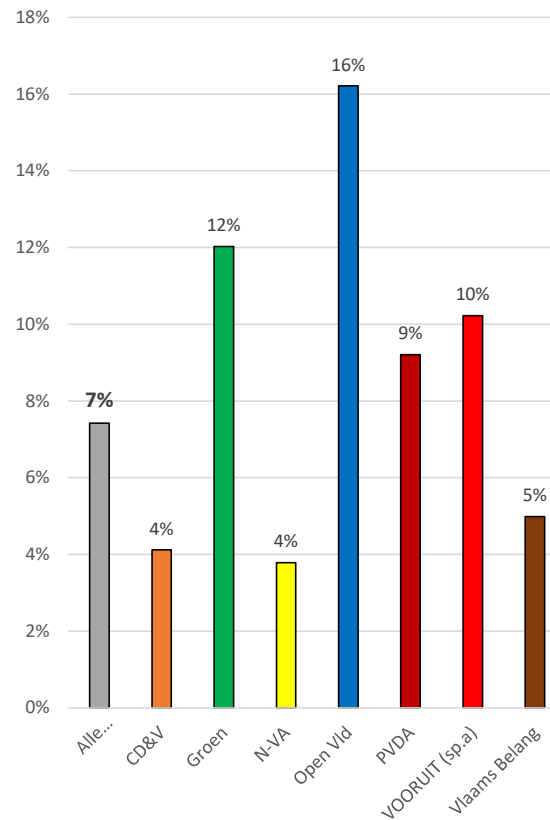

Direct gemeten stemzekerheid

Gemiddelde zekerheid (op 100%) van stem voor huidige voorkeurspartij

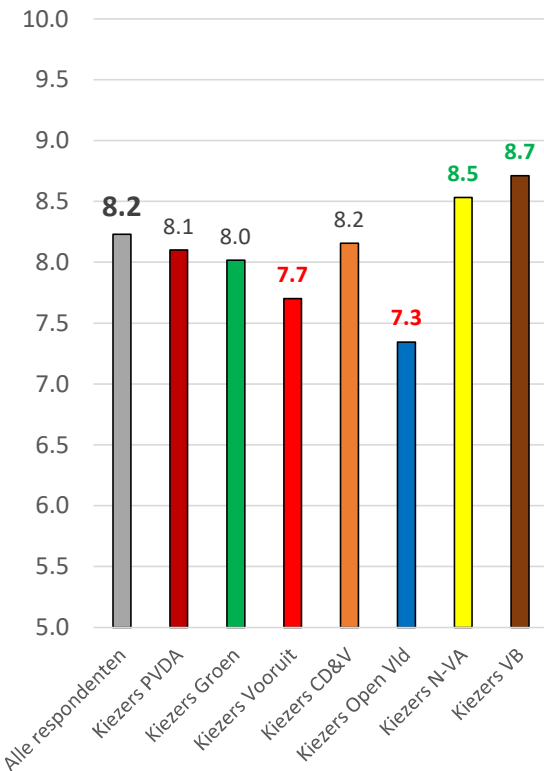
Percentage respondentent per partij met minder dan 50% zekerheid

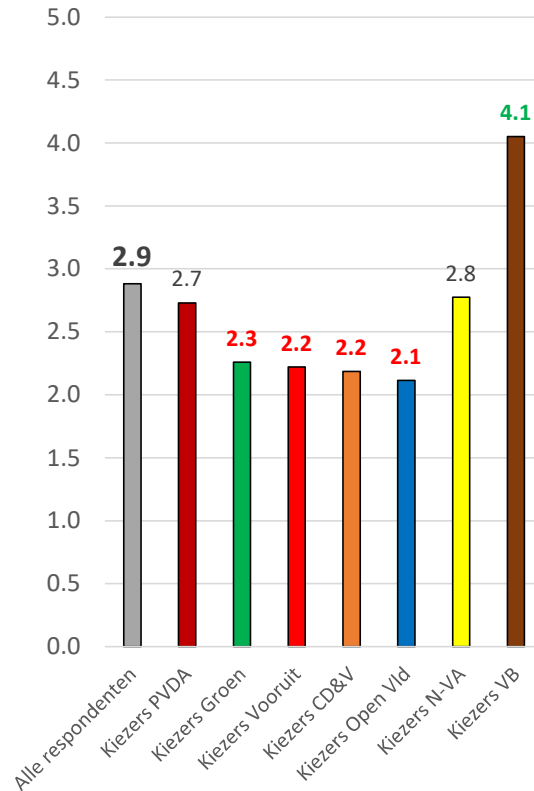
- U gaf aan op [Huidige Stemkeuze] te zullen stemmen. Hoe zeker bent u nu al van die stem? Geef hieronder aan met de slider van 0% tot 100% hoe zeker u bent (0=volledig onzeker, 100 =volledig zeker).
- Aan de linkzijde zie je de gemiddelde zekerheid (maximaal 100%) per huidig electoraat. De gemiddelde kiezer van de zeven partijen zegt al 80% zeker te zijn, dus dat is vrij zeker. Noteer dat de ongeveer 10% kiezers die een weet-niet-antwoord gaven hier niet bij zijn. De meest zekere electoraten zijn die van vooral Vlaams Belang (86%) en daarna N-VA (82%). Open Vld scoort het laagst met slechts een gemiddelde zekerheid van 71%. De linkse electoraten van Groen (75%) en Vooruit (75%) zijn bij de minder zekere, de electoraten van CD&V (79%) en van PVDA (79%) zitten in het midden.
- De rechtergrafiek zoomt in op het aandeel zeer onzekeren per electoraat, dat zijn mensen die verklaren dat er minder dan 50% zekerheid is dat ze in juni 2014 ook echt op de huidige voorkeurspartij zullen stemmen. 7% van alle kiezers die zich in januari 2024 voor een partij uitspraken, zeggen nog zeer onzeker te zijn, maar er zijn grote verschillen tussen partijen. Opnieuw zien we gelijkaardige patronen, met wat nuances. De grafiek bevestigt dat een substantieel deel van de kiezers van Open Vld twijfelt: 16% van de huidige Open-Vld-Kiezers zegt nog te aarzelen (dat is ongeveer 1 op 6). Ook Groen heeft een relatief groot aandeel onzekere kiezers (12%). Opnieuw zien we dat meer N-VA en Vlaams Belang-kiezers al zeker zijn, het aantal onzekeren voor die partijen is laag met 4% en 5%. Opvallend is dat er ook onder de CD&V-kiezers niet veel twijfelaars meer zijn (4%).
- Wie zijn de onzekere kiezers? Als we een regressiemodel schatten dan zijn de volgende factoren een significante voorspeller van de zekerheid (0-100% score): leeftijd (ouderen meer zeker), rechtse kiezers meer zeker, extreme linkse of rechtse kiezers meer zeker, zich door geen enkele politicus vertegenwoordigd voelen meer onzeker, voor Open Vld stemmen *minder* zeker (tegenover CD&V als referentie), voor Vlaams Belang stemmen *meer* zeker (tegenover CD&V als referentie). Dus twee electoraten schieten er uit en zijn meer (on)zeker, zelfs als je rekening houdt met de achtergrond van deze mensen.

Indirect gemeten stemzekerheid

Gemiddelde waarschijnlijkheid om voor de huidige voorkeurspartij te stemmen

Gemiddelde afstand in waarschijnlijkheid om te stemmen voor huidige voorkeurspartij en de eerste challenger

- In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk). We kijken in de linkse grafiek naar de gemiddelde 0-10 score van de partij waarop de respondenten zeggen te stemmen en in de rechtse grafiek naar de afstand per electoraat tussen de partij waarop ze zeggen te zullen stemmen en de eerstvolgende partij (challenger). Noteer dat beide grafieken op een andere as staan, van 5 tot 10 in de linkse en van 0 tot 5 in de rechtse grafiek. De labels zijn in het vet gedrukt als een electoraat significant afwijkt van het algemeen gemiddelde, groen als die afwijking in de richting van meer zekerheid wijst en rood als het om minder zekerheid gaat.
- Leesvoorbeeld linkse grafiek: gemiddeld geven de kiezers op de 10-puntenschaal een score van 8,2 aan de partij waar ze een voorkeur voor hebben. Leesvoorbeeld rechtse grafiek: gemiddeld is de afstand op de 10-puntenschaal tussen de score van de partij waar de respondenten zeggen te zullen voor stemmen en de tweede hoogstscorende partij 2,9.
- Als we beide grafieken samennemen zit het Vlaams Belang het meest gebeiteld voor 2024. De kans dat de partij nog veel van de huidige kiezers zal verliezen, lijkt het kleinst. Vlaams Belang-kiezers scoren hun partij hoger (score 8,7) dan de kiezers van alle andere partijen van hun partij houden. Maar ook, de afstand tussen het Vlaams Belang en de eerstvolgende challenger (N-VA, niet in grafiek) is veruit het grootst met 4,1, terwijl die gemiddelde afstand maar 2,9 is. VB-kiezers zijn dus heel zeker van hun stem, de kans dat daar in 2024 nog veel van af gaat, lijkt klein.
- Aan de andere zijde, lijkt Open Vld met het meest onzekere electoraat te worden geconfronteerd. Deze kiezers scoren hun partij vooral het minst hoog van alle electoraten (7,3) en de afstand tot de eerste challenger is ook het kleinst (2,1).
- Verder heeft de N-VA ook vrij zekere kiezers, schijnen deze twee grafieken te suggereren, terwijl de kiezers van Vooruit ook niet zo zeker zijn.

Wat kenmerkt de zekeren en onzekeren?

Attitude/Karakteristiek	Kiezers PVDA	Kiezers Groen	Kiezers Vooruit	Kiezers CD&V	Kiezers Open Vld	Kiezers N-VA	Kiezers VB
Leeftijd	0,18	0,48	0,33	0,34	0,58	0,38	0,19
Algemeen links-rechts	-0,31	-0,17	-0,31	-0,02	0,35	0,27	0,33
Sociaal-economisch links-rechts	-0,22	-0,21	-0,30	-0,17	0,27	0,28	0,23
Sociaal-cultureel links-rechts	-0,25	-0,19	-0,21	-0,02	0,11	0,22	0,28
Politiek vertrouwen	-0,08	0,14	0,06	0,17	0,27	0,01	-0,21
Beleidsvaluatie Vlaamse Regering	-0,03	-0,12	0,01	0,28	0,22	0,21	-0,21
Beleidsvaluatie Federale Regering	-0,07	0,20	0,10	0,12	0,54	-0,13	-0,25
Beleidsvaluatie Europese Commissie	-0,14	0,16	0,01	0,02	0,37	-0,08	-0,27
Tevredenheid democratie	-0,02	0,27	0,08	0,27	0,29	-0,13	-0,27
Belang democratie	0,12	0,39	0,29	0,20	0,41	0,33	0,13
Huidige mate van democratie	0,09	0,22	0,06	0,33	0,46	-0,09	-0,22
N	158	121	202	166	132	279	410

- De tabel op de vorige slide analyseert de stemzekerheid *binnen* elk electoraat (het aantal kiezers van die partij waarop de analyse slaat, staat onderaan in de tabel). Elke cel bevat een correlatiecoëfficiënt die aangeeft in welke mate de stemzekerheid (gemeten op de schaal 0-100% van onzeker naar zeker) samenhangt met andere kenmerken en attitudes van de betrokken kiezers. De analyse laat dus toe om na te gaan wie de onzekeren en zekeren, per electoraat zijn, en waar er dus eventueel nog verlies kan worden geleden. De correlatiecoëfficiënten groter dan 0,25 zijn in het groen gemarkeerd, degene die kleiner zijn dan -0,25 in het rood. Hoe groter de correlatiecoëfficiënt, hoe zekerder de kiezer met het betrokken kenmerk is van zijn/haar stem. Leesvoorbeeld: in de eerste cel PVDA/leeftijd is de coëfficiënt 0,18. Dat is een coëfficiënt boven 0 wat dit wil zeggen dat oudere kiezers van PVDA méér zeker zijn van hun stem voor de partij dan de jongere kiezers van dezelfde partij. De coëfficiënt is niet heel groot, wat dus betekent dat het verband niet heel erg sterk is.
- Leeftijd heeft binnen élk electoraat een positief effect, vaak zelfs een groot (in kleur gemarkeerd). Hoe ouder de kiezers, hoe meer zeker ze zijn van hun stem voor de partij waar ze nu hun voorkeur voor uitspreken. Omgekeerd, en belangrijk, betekent dat natuurlijk ook dat jongeren kiezers *meer onzeker* zijn van hun stem. De data geven aan dat vooral de jonge kiezers onder de kiezers van Groen en Open Vld nog heel onzeker zijn van hun stem, en in zekere mate ook die van N-VA.
- Bij PVDA (9% kiezers met minder dan 50% zekerheid, zie slide #107 hierboven) twijfelen de meest rechtse kiezers nog het meest, wat logisch lijkt voor een radicaal-linkse partij (want, deze kiezers staan mogelijks dichter tegen andere concurrerende partijen). Vooral de sociaal-cultureel-rechtse kiezers van PVDA twijfelen nog. Dus het verlies zit potentieel nog aan de relatief rechterzijde van het spectrum aan kiezers. Noteer dat deze analyses ons niets leren over *naar welke andere partij* deze twijfelende kiezers dan eventueel zouden gaan. Voor de rest zit de twijfel, of de afwezigheid er van, redelijk gelijk gespreid over het hele PVDA-electoraat (kleine correlaties).
- Voor Groen (12% kiezers met minder dan 50% zekerheid) zijn het de meningen over democratie die de twijfelaars markeren. Hoe minder groene kiezers belang hechten aan democratie en tevreden zijn met de huidige democratie, hoe meer ze onzeker zijn over het stem voor de groene partij. Dus de partij riskeert stemmen te verliezen bij kiezers die ontevreden en teleurgesteld zijn in onze democratie. Als die anti-politieke gevoelens nog zouden toenemen tijdens de campagne, en als die gevoelens de echte oorzaak zouden zijn van de stem van die kiezers voor Groen, zou het kunnen dat Groen daar een prijs voor gaat betalen.
- Bij Vooruit (10% kiezers met minder dan 50% zekerheid) zien we hetzelfde als bij PVDA. Rechtse Vooruit-kiezers twijfelen meer, deze keer vooral sociaal-economisch rechtse kiezers. Dat Vooruit eerder op de rechterflank kiezers kan verliezen (aan het centrum), dan op de linkerflank. Ook opnieuw zijn de twijfelende Vooruit-kiezers degenen die democratie minder belangrijk vinden.
- Bij Cd&V (slechts 4% kiezers met minder dan 50% zekerheid) zijn het de kiezers die negatief zijn over de Vlaamse regering die nog twijfelen, en ook degenen die ontevreden zijn met de werking van onze democratie en degenen die vinden dat we niet in een democratisch land leven. We zagen eerder dat de CD&V-kiezers eigenlijk best wel tevreden zijn met hoe de politiek werkt in ons land. Net degenen die dat *niet* zijn onder de Cd&V-kiezers zouden de partij alsnog de rug kunnen toekeren. Dus net zoals bij Groen riskeert de partij alsnog kiezers te verliezen als het klimaat (nog meer) anti-politiek zou worden, opnieuw op voorwaarde dat er een oorzakelijk verband is tussen politieke tevredenheid en een stem voor CD&V.
- Bij Open Vld (maar liefst 16% kiezers met minder dan 50% zekerheid) hebben de onzekere kiezers—en dat zijn er dus veel—een uitgesproken profiel (veel hoge correlaties): ze zijn algemeen en sociaal-economisch links, hebben weinig politiek vertrouwen, evalueren de federale regering (De Croo?) en de Europese commissie negatief, en zijn ontevreden met hoe de democratie in ons land werkt. Dus de electorale bedreiging voor Open Vld zit hem politiek gesproken aan de linkerzijde (dus níet aan de rechterzijde). Verder is het parcours van de federale regering en De Croo potentieel ook een bedreiging; Bij kiezers die het palmars niet goed (genoeg) vinden, is het risico groter dat ze afhaken. En ook als de algemene politieke ontevredenheid verder zou stijgen, dan is het mogelijk dat Open Vld ook daar verliest.
- Voor N-VA (slechts 4% kiezers met minder dan 50% zekerheid) zit de bedreiging eerder aan de linkerzijde. Het zijn onder de zich eerder links-plaatsende N-VA-kiezers, vooral sociaal-economisch links dan, dat we het meest onzekeren zien. Ook degenen die democratie minder belangrijk vinden zijn eventueel nog kunnen afhaken.
- Voor Vlaams Belang (slechts 5% kiezers met minder dan 50% zekerheid) zit de twijfel nog het meest bij de relatief gesproken meer linkse VB-kiezers, vooral op de sociaal cultureel breuklijn deze keer. Ook degenen die wél vinden dat de federale regering en de Europese Commissie geen slecht beleid voeren, is er nog relatief wat twijfel, net zoals bij de VB-kiezers die relatief tevreden zijn met het functioneren van de democratie. Mocht het politieke klimaat plots opwarmen en kiezers meer tevreden worden over beleid en democratie, dan zou dat VB nog stemmen kunnen kosten.
- Een opvallende vaststelling is dat, naast leeftijd, ook de links-rechtsplaatsing van de electoraten voor vijf van de zeven partijen samenhangt met stemonzekerheid. En ook opvallend, telkens opnieuw blijkt dat de twijfel eerder bij de relatief gesproken meer in het centrum staande kiezers zit. Bij de linkse partijen PVDA en Vooruit zijn het de meest rechtse (en dus allicht meer centrum-) kiezers die het meest twijfelen, bij de rechtse partijen Open Vld, N-VA en Vlaams Belang en zijn het de meer linkse delen, en dus de meer in het centrum gepositioneerde delen van hun electoraat dat riskeert af te haken.

Conclusie stemzekerheid

- Vlaams Belang, de partij die we anno januari 2024 als grootste inschatten, heeft ook de kiezers die veruit het zekerst zijn van hun stem. (1) Wanneer ze het expliciet gevraagd wordt, zeggen die kiezers dat ze al zeker zijn; (2) het aandeel VB-kiezers dat zegt onzeker te zijn over hun stem is kleiner dan bij de andere partijen; (3) de VB-kiezers geven hun partijen de hoogste score van alle electoraten; en (4) de afstand tussen de score die het Vlaams Belang krijgt van zijn kiezers en de eerstvolgende partij is het grootst van alle electoraten. Alle parameters wijzen dus in dezelfde richting. Ondanks het feit dat het Vlaams Belang is gegroeid en dus nieuwe kiezers verwelkomt, lijken die kiezers merkwaardig snel te worden 'vastgeklikt' aan de partij. De meest linkse VB-kiezers twijfelen nog het meest, en ook degenen die relatief tevreden zijn met het beleid van de regeringen en met de democratie.
- Aan de andere kant zit Open Vld met de meest onzekere kiezers. De partij verloor veel kiezers sinds 2019 maar het kleinere electoraat dat overblijft, is nóg niet zo zeker van zijn stem voor de partij. Het verlies voor Open Vld kan dus nog oplopen. Op élke parameter van onzekerheid scoort Open Vld het hoogst van alle partijen. De kwetsbare flank van Open Vld ligt bij de evaluatie van het regeringsbeleid en tevredenheid met democratie, dat is waar twijfelende Open-Vld-kiezers duidelijk afwijken van de meer zekeren.
- Voor de andere partijen zijn de resultaten meer gemengd. Maar al bij al lijken de kiezers van N-VA toch al tamelijk zeker; de grote uitstroom richting Vlaams Belang heeft de overblijvers wellicht zekerder gemaakt van hun N-VA-stem. Ook CD&V scoort relatief hoog met een vrij zeker electoraat. Kiezers van Groen en Vooruit scoren tussenin, maar ze hebben wellicht een toch iets minder dan gemiddeld zeker electoraat. Voor PVDA is er geen duidelijk patroon, we schatten hun kiezers als gemiddeld zeker in.

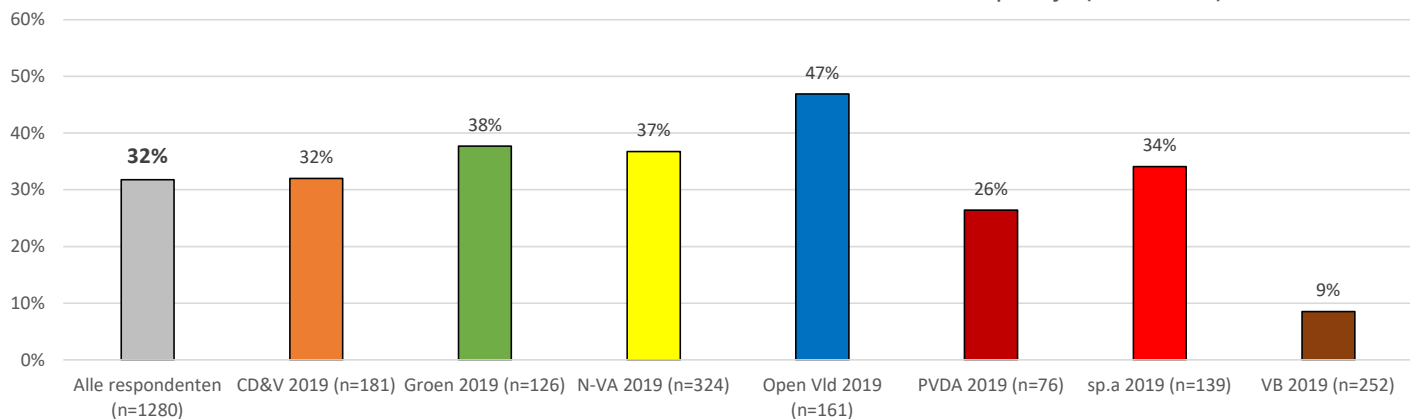
In- en uitstroom tussen 2019 en 2024

Stem 2019 → Intentie 2023 ↓	CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	Vooruit	VB	Andere
CD&V	123	↗3 ↘3	↗15 ↘6	↗1 ↘12	↗7 ↘0	↗20 ↘3	↗10 ↘4	↗1 ↘2
Groen	↗3 ↘3	79	↗7 ↘3	↗4 ↘5	↗11 ↘4	↗17 ↘6	↗6 ↘1	↗0 ↘0
N-VA	↗6 ↘15	↗3 ↘7	205	↗7 ↘20	↗12 ↘1	↗13 ↘2	↗78 ↘5	↗0 ↘0
Open Vld	↗12 ↘1	↗5 ↘4	↗20 ↘7	85	↗8 ↘2	↗12 ↘3	↗16 ↘2	↗1 ↘4
PVDA	↗0 ↘7	↗4 ↘11	↗1 ↘12	↗2 ↘8	56	↗6 ↘19	↗8 ↘5	↗0 ↘4
Vooruit	↗3 ↘20	↗6 ↘17	↗2 ↘13	↗3 ↘12	↗19 ↘6	92	↗14 ↘6	↗1 ↘2
VB	↗4 ↘10	↗1 ↘6	↗5 ↘78	↗2 ↘16	↗5 ↘8	↗6 ↘14	230	↗0 ↘6
Andere	↗2 ↘1	↗0 ↘0	↗0 ↘0	↗4 ↘1	↗4 ↘0	↗2 ↘1	↗6 ↘0	4

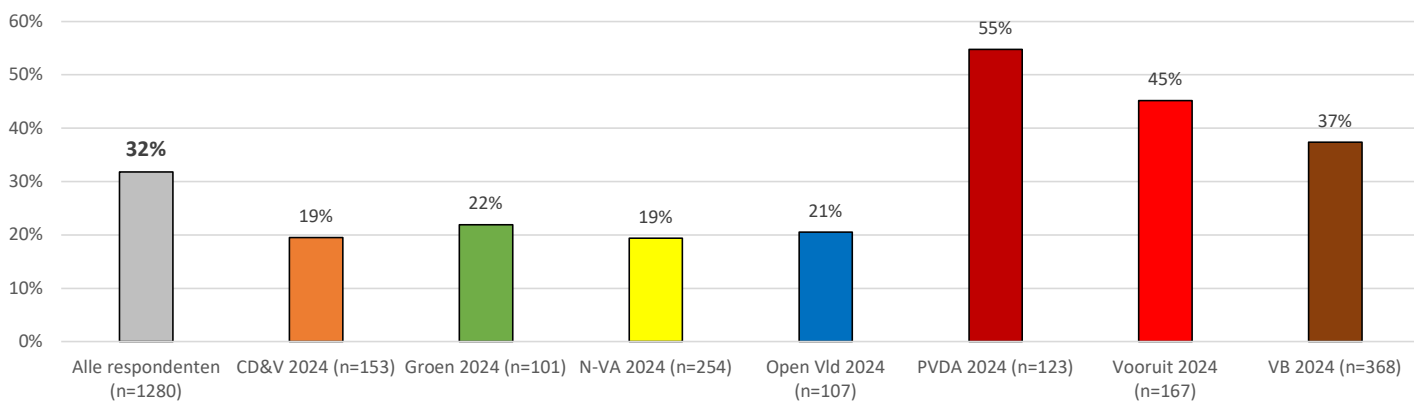
- Tabel toont uit/instroom van alle partijen naar alle partijen, cijfers zijn absolute gewogen aantallen (in steekproef)
- ↘ wil zeggen dat er stroom is van kolompartij naar rijpartij; ↗ wil zeggen dat er stroom is van rijpartij naar kolompartij. De diagonaal bevat aantal kiezers dat de partij trouw bleef. Elke stroom staat dus twee keer in de tabel.
- Tabel bevat enkel kiezers die zowel voor 2019 als 2024 een partij rapporteerden (dus geen nieuwe kiezers, blanco, ongeldig, niet gaan stemmen en weet niet). N is daardoor slechts 1.280 en het gaat dus om een andere analyse dan hierboven (andere basis).
- Veel kleine verschuivingen in allerlei richtingen maar we focussen ons op de grotere stromen (+10) die wellicht robuuster zijn:
  1. CD&V verliest aan N-VA, Vooruit en Vlaams Belang, dus zowel links als rechts. Van Open Vld is er noemenswaardige winst.
  2. Groen verliest vooral op links, aan PVDA en vooral aan Vooruit. Winst komt van nergens in relevante mate.
  3. N-VA verliest massaal aan Vlaams Belang, dat is veruit de grootste stroom in de tabel. Dat was ook al zo in DS2022 en DS2023 maar nu is de stroom richting VB nóg groter geworden. Maar er is ook lekkage richting Vooruit en zelfs PVDA. Winst wordt gehaald bij Open Vld en CD&V.
  4. Open Vld verliest in vele richtingen, op links (Vooruit), op rechts (N-VA en Vlaams Belang) en in het centrum (CD&V). Er wordt van geen enkele partij noemenswaardig terug gewonnen.
  5. PVDA haalt winst van links (Groen en Vooruit) en rechts (N-VA), en verliest op geen enkele flank grote stromen.
  6. Vooruit krijgt van vele partijen, rechts (N-VA en Open Vld), links (Groen) en centrum (CD&V). Ze verliest aan PVDA en VB.
  7. Het Vlaams Belang haalt het overgrote deel van zijn winst uit de N-VA. Maar ook uit CD&V, Open Vld en zelfs Vooruit komen er kiezers. De partij verliest aan geen enkele partij noemenswaardig. Alle retoriek van de andere partijen ten spijt, dat ze het Vlaams Belang willen bestrijden, is er geen enkele partij die daar qua kiezers echt in lijkt te slagen.

Uit- en instroom van kiezers 2019 en 2024

Hoeveel van het electoraat van 2019 stemt in 2024 voor andere partij? (uitstroom)

Hoeveel van het electoraat van 2024 stemde in 2019 nog voor een andere partij? (instroom)

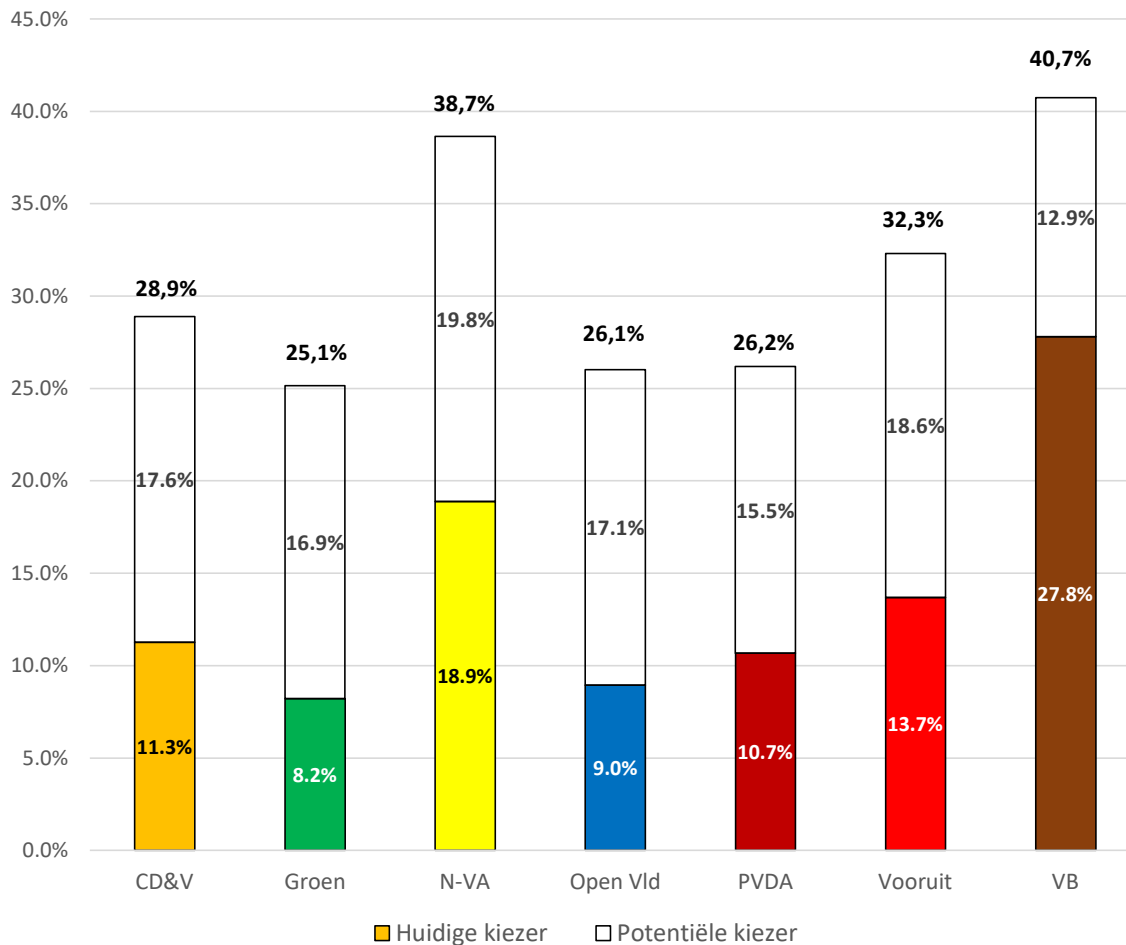
- Opgelet met deze data! Het gaat alleen om kiezers waarvoor we partijvoorkeuren hebben in 2019 én 2024 (dus geen nieuwe kiezers, geen blanco ongeldig etc.). N = slechts 1.280 respondenten.
- 32% van de kiezers opteert in 2024 voor een andere partij dan ze in 2019 deden (in DS2023 lag dat nog op 28%, in DS2022 op 23% en in DS2021 op 20%).
- Vlaams Belang heeft trouwste electoraat, maar liefst 91% van de kiezers van 2019 zeggen ook in 2024 op de partij te zullen stemmen (slechts 9% uitstroom). 37% van de VB-kiezers in 2024 zijn nieuw, daarmee scoort de partij hoog maar niet het hoogste percentage qua nieuwkomers.
- Open Vld heeft bijna de helft van zijn 2019-kiezers verloren (47% uitstroom), veruit het meeste verlies van alle partijen. Daartegenover staat een bescheiden instroom van 21% nieuwe kiezers.
- Groen en N-VA verloren beiden meer dan een derde van hun electoraat van 2019. En onder de huidige kiezers zijn er ongeveer één vijfde nieuwe kiezers.
- CD&V houdt gemiddeld aan zijn electoraat vast (32%), maar haalt relatief weinig nieuwe kiezers (19%).
- Na VB heeft PVDA het trouwste electoraat (74% van 2019 blijft) en veel nieuwkomers (55% anno 2024 is nieuw).
- Vooruit houdt oude electoraat gemiddeld vast (34%), maar heeft veel nieuw-instromende kiezers (45%).

Potentieel van partijen

- *In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk).*
- Die vraag laat toe om na te gaan voor welke partijen kiezers *zouden kunnen* stemmen (als ze het nog niet doen). Zo kunnen we de kiezerscompetitie tussen partijen in kaart brengen, wie vist in wiens vijver?
- Elke partij waarop de respondent nu aangeeft *niet* te zullen stemmen (in 2024), maar die hoger dan 6 scoorde op de 0-10 schaal wordt hier als een potentiële stem van die respondent voor die partij beschouwd.

Huidige kiezers en potentiële kiezers

- Leesvoorbeeld: als alle potentiële CD&V-kiezers op CD&V zouden stemmen dan zou de partij $11,3\% + 17,6\% = 28,9\%$ van de stemmen hebben.
- Noteer dat de percentages van beide soorten kiezers, de effectieve kiezers en de potentiële kiezers, in deze grafiek worden berekend alleen op basis van degenen die voor 2024 een effectieve partij opgaven, en dus niet voor degenen die het niet weten, niet zouden gaan stemmen, blanco/ongeldig zouden stemmen etc. Dus het gaat om een kleinere sample (N=1.476). Door deze basis te nemen, is het percentage huidige kiezers hetzelfde als met wat we in de peiling rapporteerden. Noteer ook dat de potentiëlen uiteraard overlappen, en samen op (veel meer) dan 100% uitkomen.
- De grafiek is eenvoudig: het grootste totaal potentieel ligt bij Vlaams Belang (41%) op de voet gevolgd door N-VA (39%). Vooruit volgt op een afstand (32%), dan is er CD&V (29%). Groen, Open Vld en PVDA hebben het kleinste totaal potentieel, rond de 25%.
- Als je zuiver naar de groeimarge kijkt, dan ligt die het hoogst bij N-VA die bijna 20% kan winnen; wellicht door het grote aantal ex-N-VA-kiezers die nog steeds voor die partij zouden kunnen stemmen. Voor Vlaams Belang is de bijkomende groeimarge het kleinst (13%), maar toch is het sterk dat 4 op de 10 Vlamingen het Vlaams Belang als een potentiële partij ziet. VB slaagt er op dit moment het best in om zijn potentieel in een effectieve stem om te zetten.
- Al we deze data van 2024 vergelijken met die van 2023 (niet in grafiek) zien we één opvallende verschuiving: Vooruit verliest meer dan 5% totaal potentieel. Voor de andere partijen is de verschuiving in potentieel eerder klein (1% of 2% naar boven of naar beneden). Het potentieel van Vlaams Belang is in 2024 nauwelijks vergroot ten opzichte van 2023 (+1,7%), maar de partij slaagt er in 2024 in om een groter deel van haar potentieel in echte stemmen om te zetten.

Bij welke partijen zit het potentieel? (mogelijke winst)

Huidige stemkeuze (2024) van potentiële kiezers partij (mogelijke winst)									
Stemmen momenteel...									
Potentiële kiezers van...	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB	Andere partij	N
PVDA		17%	20%	13%	14%	14%	22%	0,5%	229
Groen	18%		27%	24%	14%	11%	5%	0,0%	250
Vooruit	24%	14%		20%	13%	17%	11%	0,4%	275
CD&V	7%	13%	21%		16%	29%	14%	0,0%	260
Open Vld	6%	10%	14%	28%		31%	11%	0,0%	252
N-VA	6%	7%	14%	18%	12%		44%	0,0%	291
VB	14%	8%	11%	14%	10%	44%		0,0%	191

- Leesvoorbeeld (eerste rij): er zijn 229 respondenten die verklaren op dit moment *niet* voor PVDA te stemmen maar die de partij wel 6 en hoger scoren en die dus tot het bijkomend potentieel van die partij behoren. Van die 229 kiezers zijn er momenteel 17% die op Groen stemmen, 20% op Vooruit, 13% op CD&V etc.
- Globaal genomen zitten de potentiëlen bij de partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
  - Aan de linkerkant heeft PVDA veel potentieel bij Vooruit (20%) en Groen (17%), hetzelfde geldt omgekeerd voor Groen en Vooruit. Van alle potentiëlen in het linkse blok is dat van Groen bij Vooruit het grootst (27%).
  - Aan de rechterkant heeft VB heel veel potentieel bij N-VA, en N-VA net evenveel bij VB (44%)—natuurlijk binnen de beperkte groeimarges die elke partij heeft. De electoraten van VB en N-VA blijven bijzonder sterk overlappen, meer dan welk ander partij-duo ook. Nog aan de rechterkant heeft Open Vld potentieel bij CD&V (28%) en bij N-VA (31%).
- Maar toch is er ook heel wat potentieel dat de links-rechts-dimensie overstijgt. PVDA heeft aantrekkingskracht bij heel wat huidige VB-kiezers (22% van het PVDA-potentieel zit daar), helemaal aan de andere kant van het spectrum. Omgekeerd is er voor VB wat minder bij PVDA te rapen (14%). Als centrumpartij kan CD&V winst boeken aan de linkerkant bij Vooruit (21%) en aan de rechterkant bij N-VA (29%). Voor de rechtse partijen N-VA en Vlaams Belang is er weinig te rapen aan de linkerkant, ze concurreren vooral met elkaar aan de rechterkant en met Open Vld en CD&V.

Naar welke partijen kunnen eigen kiezers potentieel gaan? (mogelijk verlies)

% potentiële kiezers voor andere partijen binnen huidige partij-electoraat (mogelijk verlies)

Huidige kiezers van...							
Zitten in potentieel van...	PVDA	Groen	Vooruit	CD&V	Open Vld	N-VA	VB
PVDA		32%	23%	17%	25%	11%	12%
Groen	29%		34%	36%	27%	10%	3%
Vooruit	42%	33%		33%	28%	17%	8%
CD&V	12%	29%	27%		32%	27%	9%
Open Vld	10%	22%	17%	42%		28%	7%
N-VA	11%	16%	20%	32%	26%		31%
VB	17%	13%	10%	16%	14%	30%	
N	158	121	202	166	132	279	410

- Leesvoorbeeld (eerste kolom): er zijn 158 respondenten die verklaren op dit moment voor PVDA te stemmen. Van die huidige kiezers zijn er die andere partijen 6 en hoger scoren en die behoren dus tot het potentieel van die andere partij; deze kiezers zullen de PVDA dus mogelijk verlaten. 29% van de huidige PVDA-kiezers zijn gecharmeerd door Groen (scoren Groen minstens 6), 42% door Vooruit, 12% door CD&V etc.
- Zelfde vaststelling: globaal genomen gaat het mogelijke verlies in de richting van partijen die ideologisch dichtbij de target-partij staan
  - Aan de linkerzijde heeft PVDA veel te vrezen van Groen en Vooruit, Vooruit van PVDA en Groen (en CD&V), en Groen van PVDA en Vooruit (en CD&V).
  - Aan de rechterzijde heeft N-VA te vrezen van Vlaams Belang (nog steeds 30% van de huidige geslonken aandeel N-VA-kiezers overweegt alsnog een stem voor VB), van Open Vld (28%) en van CD&V (27%). De enige partij die het VB alsnog kan stoppen is N-VA. *Alleen* de N-VA heeft een serieus potentieel in het electoraat van VB (31%), geen enkele andere partij zit daar goed (PVDA een beetje met 12%). Als je cijfers van de kolommen zou optellen dan krijg je een ruwe inschatting van de 'geïsoleerdheid' van een electoraat, met name voor welk aandeel van een electoraat er nog andere opties zijn. Voor VB is die index 70, voor CD&V is die index 176, dus ruim meer dan het dubbele. Dat geeft nog eens aan, hoe sterk het VB momenteel scoort en hoe zeer het VB-electoraat geen brood ziet in andere partijen.
  - De twee centumpartijen CD&V (Groen, Vooruit, Open Vld en N-VA) en Open Vld (PVDA, Groen, Vooruit, CD&V en N-VA) hebben zowel aan de linker- als aan de rechterzijde te vrezen, en dus ook van elkaar. Deze twee partijen bloeden potentieel in alle richtingen, dat is wellicht het lot van centumpartijen.

N-VA versus Vlaams Belang

% dat thema vermeld (5 meest vermelde thema's)	N-VA kiezer, geen VB potentieel (n=195)	NVA kiezer, VB potentieel (n=84)	VB kiezer, N-VA potentieel (n=127)	VB kiezer, geen N-VA potentieel (n=283)
Migratie	21%	35%	40%	42%
Economie	15%	16%	24%	18%
Politieke vertegenwoordiging	17%	18%	13%	13%
Maatschappelijke evoluties	4%	3%	4%	3%
Begroting en staatsschuld	19%	6%	2%	3%
Gemiddelde links-rechts plaatsing				
Algemeen	6,3	7,2	7,2	6,9
Sociaal-economisch	6,1	7,0	6,4	6,1
Sociaal-cultureel	6,1	7,5	7,2	7,0
Stemzekerheid				
Lage stemzekerheid (< 30% op 100%)	1%	0%	1%	2%
Gemiddelde stemzekerheid (tussen 30% en 70%)	26%	16%	20%	13%
Hoge stemzekerheid (> 70%)	73%	84%	79%	85%

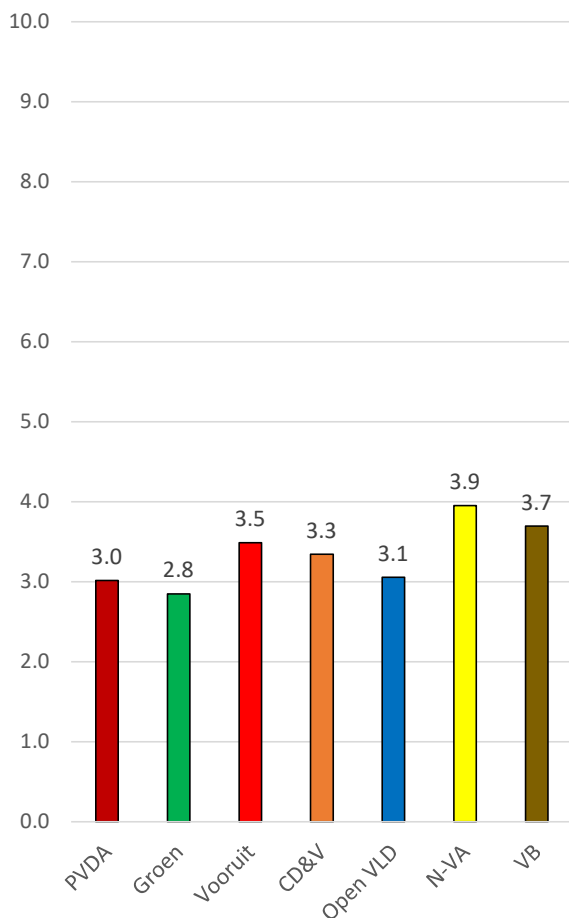
- Uit de voorgaande analyse bleek dat, van alle mogelijke duo's van Vlaamse partijen, N-VA en Vlaams Belang het meest hun electoraat met elkaar delen. De overlap is groot. We stelden ook dat N-VA de enige partij is die Vlaams Belang van een verkiezingsoverwinning kan houden, en dat VB een verdere bedreiging voor N-VA vormt.
- In de tabel hiernaast zoomen we in op deze strijd en vergelijken we vier groepen, (1) de N-VA-kiezers die niet in het VB-potentieel zitten (die VB niet meer dan 6/10 scoren); (2) de N-VA-kiezers die wel in het VB-potentieel zitten; (3) de VB-kiezers die wel in het N-VA-potentieel zitten; en (4) de VB-kiezers die niet in het N-VA-potentieel zitten. We kijken naar drie factoren: belang van thema's, links-rechts plaatsing, en stemzekerheid.
- Qua stemzekerheid zien we direct dat 'in het potentieel van een andere partij zitten' niet direct betekent dat die kiezer zijn/haar stem voor de huidige partij onzeker is. Kijk bijvoorbeeld naar N-VA-ers in het potentieel van VB (lichtgeel). Die zijn relatief zeker van hun stem (84% zegt heel zeker te zijn), zelfs meer dan de N-VA-kiezers die niet in het VB-potentieel zitten (donkergeel) (slechts 73% zegt heel zeker te zijn). Dus eigenlijk betekent dit dat slechts 16% van de N-VA-ers in het potentieel van VB eventueel nog kunnen overlopen naar die partij. Omgekeerd lijkt de eventuele overstap van VB naar N-VA iets waarschijnlijker. 21% van de VB-ers in het N-VA-potentieel is nog niet helemaal zeker. Die groep is ook iets groter dan de eerste (n=127 vs. n=84). Dus op het eerste gezicht lijkt een overstap VB→N-VA in de loop van de campagne waarschijnlijker dan een overstap N-VA→VB. Dit suggereert dat N-VA wellicht meer van VB te winnen heeft tijdens de campagne dan VB van N-VA.
- De thema's zijn revelerend en geven aan *waarom* kiezers alsnog zouden overstappen. Qua migratie zien we het verwachte patroon. Wat beide potentiëlen van elkaar en van het zekere electoraat onderscheidt, is het belang dat aan migratie wordt gehecht. De relatie is lineair en hoe meer je van N-VA naar VB beweegt hoe groter het belang van migratie. Als N-VA-ers in het VB-potentieel nóg meer om migratie gaan geven, bestaat de kans dat ze naar VB overstappen. Het omgekeerde is ook waar, als de VB-ers in het N-VA potentieel migratie minder belangrijk zouden gaan vinden, is een overstap naar N-VA niet ondenkbaar. Voor begroting en staatsschuld is er het omgekeerde fenomeen. Als VB-ers in het potentieel van N-VA daar meer belang aan gaan hechten, zouden ze kunnen overstappen naar N-VA. Het is evident dat de electorale strategieën van beide campagnes daar op gericht zullen zijn: VB zal zoveel mogelijk over migratie praten, N-VA over het rechtse sociaal-economische thema begroting en staatsschuld (en Vivaldi aanvallen op die flank).
- De links-rechtsplaatsing leidt tot minder duidelijke vaststellingen. We zien een merkwaardig fenomeen in de zin dat de potentiëlen steeds rechtser zijn dan de electoraten zelf. Opvallend is dat de kern-N-VA-kiezer (dus niet in het potentieel van VB) verder afstaat van de N-VA-kiezer in het VB potentieel dan dat de Kern-VB-kiezer afstaat van het VB-electoraat in het N-VA-potentieel.

Naast partijvoorkeur is er ook ‘partij-aversie’

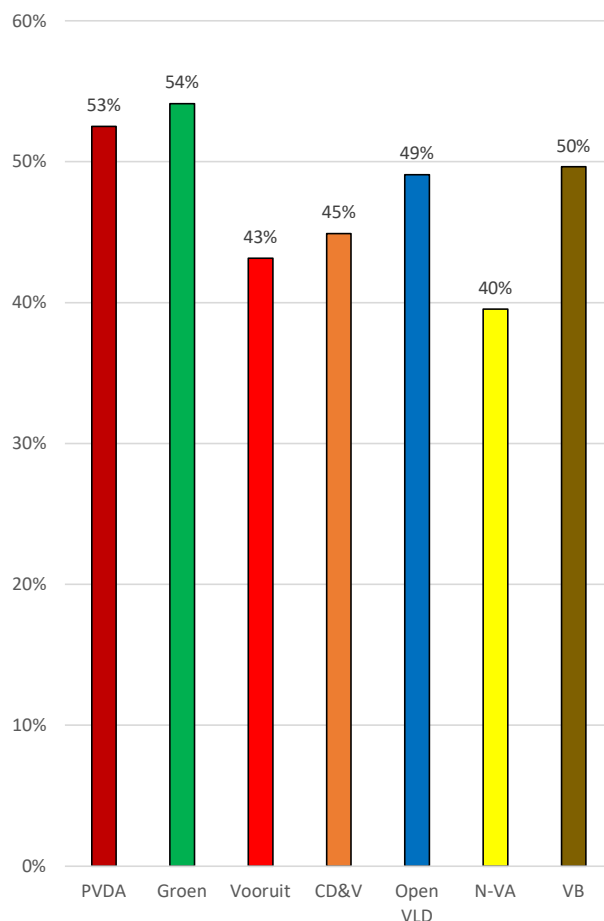
- Partijen hebben supporters maar ook tegenstanders. Bij verkiezingen spreken we ons echter alleen uit vóór een partij, kiezers kunnen niet tégen een partij stemmen.
- Maar de manier waarop mensen naar politiek kijken wordt wellicht minstens evenveel—of zelfs meer—bepaald door de partijen die ze *niet* lusten dan door de partij die ze wel appreciëren.
- Daarom is het interessant om in DS2024 voor de eerste keer te kijken naar wat we ‘partij-aversie’ noemen, de afkeer die kiezers voor bepaalde partijen hebben.
- We gebruiken dezelfde vraag als voor de partij-potentiëlen, maar kijken nu naar de *lage* en niet de hoge scores die partijen krijgen (*In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen? (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk)*). Een hele lage score op die vraag betekent dat de partij door de betrokken kiezer sterk wordt afgekeurd. Noteer wel dat we niet weten in welke mate het bij een lage score echt om affectieve en emotionele afkeer gaat.
- Vanaf een score van ‘2’ en lager spreken we van aversie (net zoals we vanaf een score van ‘6’ en hoger van potentieel spraken).

Partij-aversie

Gemiddelde score elke partij (0-10)

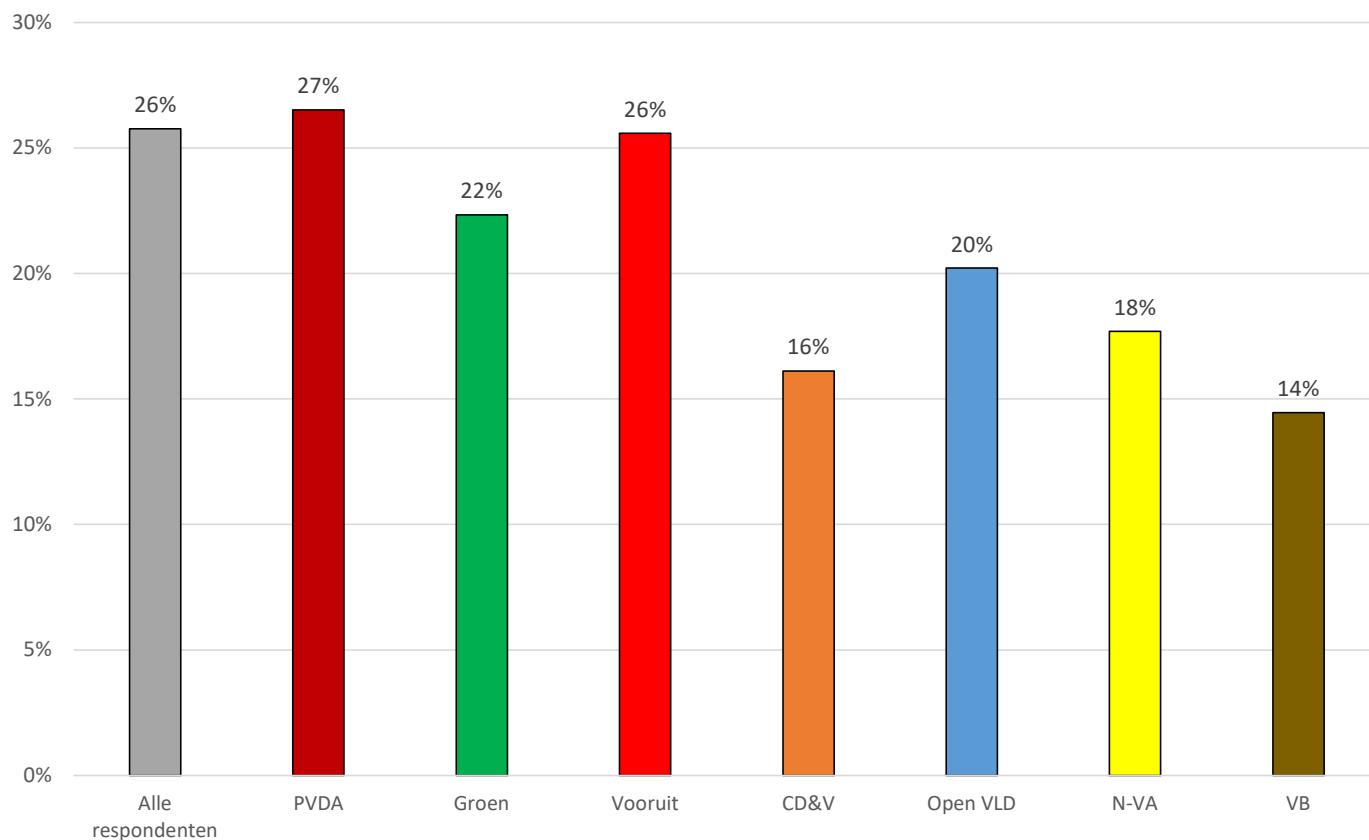
% kiezers met aversie tegen elke partij

- De linkse grafiek toont de gemiddelde score van alle partijen op de waarschijnlijkheid-dat-u-er-op-zal-stemmen-vraag (0-10). Alle partijen scoren onder het middelpunt van 5. Er zijn verschillen tussen partijen. Het is logisch dat de grootste partijen—N-VA en Vlaams Belang—het hoogste scoren, want die hebben ook het meeste kiezers (die hun eigen partij ook de hoogste score geven).
- Wat het Vlaams Belang betreft, zien we dat de partij niet laag scoort. Dus de 'liefde' van de VB-kiezers voor hun eigen partij compenseert ruimschoots de verwachte afkeer voor de partij door de andere electoraten. Wat we wel zien, is dat VB, ondanks het feit dat de partij ruimschoots de grootste in stemmen is, toch maar de tweede meest geliefde is. Het is de tweede partij van Vlaanderen, de N-VA, die gemiddeld de hoogste score krijgt. De laagste score gaat naar Groen—de partij met ook het kleinste electoraat.
- De rechtse grafiek geeft het percentage Vlaamse kiezers aan dat elke van de partijen erg laag scoort (2 of lager) en dat dus avers is van die partij. Welke partijen worden het meest afgekeurd?
- Opvallend is dat Groen met de eer gaat lopen (54% van de kiezers spreken zich sterk uit tegen de partij). De groene partij hanteert zelf geen polariserende stijl maar roept toch het meest negatieve gevoelens op bij de gemiddelde Vlaming; het is natuurlijk een linkse partij en de meeste kiezers stemmen voor rechtse partijen. Ook als we een *nog* strenger criterium hanteren om van aversie te kunnen spreken (we kijken naar het aandeel mensen dat een partij '0' geeft) zien we dat Groen het meest afgekeurd wordt (data niet in grafiek). Dan volgt PVDA die ook door velen (53%) sterk wordt afgekeurd. Pas dan is het de beurt aan Vlaams Belang: voor net de helft van de Vlamingen is VB een partij waar ze niets van moeten hebben. Traditionele partijen Vooruit (43%) en CD&V (45%) 'genieten' minder afkeer, en er zijn het minst kiezers die N-VA sterk afkeuren (40%).

'Split-ticket'-voting

% van electoraat dat waarschijnlijk/zeker voor verschillende partijen zou stemmen voor verschillende bestuursniveaus

- Op 9 juni worden gelijktijdig de Europese, federale en regionale parlamentsverkiezingen georganiseerd. Denkt u dat u voor elk van deze verkiezingen op dezelfde partij zal stemmen, of dat u op verschillende partijen zal stemmen? (zeker zelfde partij, waarschijnlijk zelfde partij, waarschijnlijk verschillende partijen, zeker verschillende partijen).
- De grafiek bevat het percentage van elk electoraat dat zegt in 2024 waarschijnlijk of zeker op verschillende partijen te zullen stemmen. Hoe hoger dat aantal, hoe onzekerder de partijen van hun stem zijn en hoe meer de uitslagen van de verkiezingen van de verschillende bestuursniveaus uit elkaar zullen liggen.
- In totaal zegt ongeveer 1 op 4 kiezers dat ze in 2024 op verschillende partijen zullen stemmen, dat is een hoog aantal, maar het ligt in lijn met de geschatte percentages in 2009 (22.8%) en 2014 (29.0%) (PartiRep enquêtes, zie Kelbel et al. 2016).
- Er zijn grote verschillen tussen partijen. Vlaams Belang heeft het electoraat dat het meest zegt *niet* op verschillende partijen te zullen stemmen (en dus voor alle niveaus voor het VB te gaan). Ook CD&V heeft relatief weinig stemmenseprijders. De electoraten van Vooruit en PVDA zijn het meest van plan hun stem te spreiden (wellicht voor een groot stuk over deze zelfde twee partijen). Dit is *nog* maar eens een indicatie van de grote trouw en zekerheid van het VB-electoraat.

Wat kenmerkt de kiezers van de partijen?

- In DS2024 hebben we een hele resem politieke opinies besproken, en we hebben ook naar de partijvoorkeur van de Vlamingen gekeken. Telkens als we de opinies bespraken, hebben we ook het onderscheid gemaakt en getoond hoe de electoraten van elkaar verschillen.
- Maar we hebben al die informatie nog niet samengebracht in één analyse. Dat doen we op de volgende slide. De schatten zeven regressies, één per partij, die analyseren in welke mate stemmen voor die partij (1) of niet (0) samenhangt met bepaalde politieke opinies of met achtergrondkenmerken van de respondent. Alleen op die manier kunnen we nagaan wat het 'netto-effect' van een bepaald kenmerk op de stem is. Daardoor zijn verbanden die wel naar voren kwamen als we er alleen 'bivariaat' naar kijken vaak niet meer significant, ze oefenen geen netto-effect meer uit.
- In DS2023 deden we een gelijkaardige analyse maar namen we alleen de demografische achtergrondkenmerken mee. In DS2024 nemen we zowel de achtergrondkenmerken als de opinies mee en kijken we wat een verschil maakt.
- Elke regressie voorspelt het stemmen op die ene partij, in vergelijking met het niet-stemmen voor die partij (dus stemmen voor een andere partij. De niet-partij-kiezers worden niet meegenomen hier). Een positieve coëfficiënt staat in het geel betekent dat het effect positief is, het kenmerk verhoogt netto en significant de kans om op de partij te stemmen. Een negatieve coëfficiënt duidt op net het omgekeerde (kleinere kans).

	CD&V	Groen	N-VA	Open VLD	PVDA	Vooruit	Vlaams Belang
Totale N in de regressie	1.844	1.844	1.844	1.844	1.844	1.844	1.844
Pseudo R ²	0,15	0,07	0,25	0,12	0,22	0,13	0,29
Socio-demografische kenmerken							
Leeftijd	0.00 (0.01)	-0.02** (0.01)	0.01* (0.01)	0.00 (0.01)	-0.02** (0.01)	0.01+ (0.01)	-0.01+ (0.00)
Geslacht (1=vrouw)	-0.13 (0.21)	-0.31 (0.25)	0.38* (0.16)	-0.14 (0.24)	0.06 (0.20)	0.19 (0.17)	-0.50*** (0.15)
Opleidingsniveau (ref: middelbaar)							
Lager opgeleid	-0.21 (0.33)	-0.17 (0.36)	-0.45+ (0.24)	0.25 (0.29)	-0.10 (0.28)	-0.35 (0.26)	0.48* (0.19)
Hoger opgeleid	0.60** (0.22)	0.36 (0.26)	-0.32+ (0.17)	0.11 (0.25)	-0.28 (0.22)	-0.16 (0.19)	-0.08 (0.16)
Gestandaardiseerd inkomen (ref: middelste kwartielen)							
Laagste kwartiel inkomen	0.45+ (0.26)	0.46 (0.28)	-0.28 (0.23)	0.13 (0.29)	-0.49+ (0.27)	-0.34 (0.23)	0.33+ (0.18)
Hoogste kwartiel inkomen	-0.25 (0.22)	-0.51+ (0.28)	0.39* (0.17)	0.06 (0.25)	-0.33 (0.23)	0.16 (0.19)	-0.43* (0.17)
Buitenlandse achtergrond	-0.70* (0.30)	-0.18 (0.30)	-0.28 (0.24)	0.43 (0.28)	0.50* (0.24)	0.09 (0.25)	-0.94*** (0.23)
Belfius categorie van gemeente waar respondent woont (ref: woongemeenten)							
Landelijke gemeenten	0.47 (0.34)	0.12 (0.51)	-0.43 (0.35)	0.01 (0.41)	-0.25 (0.44)	0.69* (0.33)	-0.03 (0.30)
Gemeenten met concentratie economische activiteit	0.04 (0.27)	-0.24 (0.39)	-0.33 (0.21)	-0.12 (0.30)	-0.09 (0.28)	0.22 (0.25)	0.30 (0.19)
Verstedelijkte gemeenten	0.42 (0.35)	-0.38 (0.48)	0.17 (0.28)	-1.14* (0.51)	-0.27 (0.39)	-0.10 (0.33)	0.23 (0.27)
Grote en regionale steden	-0.27 (0.29)	0.60* (0.31)	0.04 (0.19)	-0.55+ (0.30)	0.18 (0.26)	-0.17 (0.25)	0.11 (0.19)
Kustgemeenten	0.16 (0.51)	-0.12 (0.78)	-0.29 (0.48)	-0.31 (0.57)	-0.59 (0.60)	-0.15 (0.51)	-0.35 (0.52)
Politieke attitudes							
Politieke kennis	0.23*** (0.06)	-0.11 (0.07)	0.10+ (0.05)	-0.08 (0.06)	0.11+ (0.06)	-0.02 (0.06)	-0.14** (0.04)
Politieke interesse	-0.03 (0.04)	0.06 (0.04)	-0.04 (0.03)	-0.01 (0.05)	0.02 (0.04)	0.06+ (0.04)	-0.02 (0.03)
Links-rechts	-0.13+ (0.07)	-0.11 (0.08)	0.10+ (0.06)	-0.10 (0.07)	-0.31*** (0.07)	-0.24*** (0.07)	0.33*** (0.05)
Sociaal-economisch links-rechts	0.08 (0.06)	0.00 (0.07)	0.12** (0.05)	0.17* (0.08)	-0.14** (0.06)	-0.11* (0.06)	-0.01 (0.05)
Sociaal-cultureel links-rechts	0.10+ (0.05)	-0.30*** (0.07)	0.08 (0.05)	-0.09 (0.07)	-0.07 (0.06)	0.01 (0.05)	0.17*** (0.04)
Tevredenheid met de democratie	0.03 (0.14)	0.40** (0.15)	0.05 (0.09)	0.37* (0.15)	-0.29* (0.12)	-0.06 (0.11)	-0.25** (0.08)
Belang thema's (5 meest genoemde thema's)							
Migratie	-0.03 (0.27)	-0.14 (0.37)	-0.54** (0.21)	-0.15 (0.32)	-0.20 (0.35)	-0.32 (0.26)	0.83*** (0.17)
Economie	0.45+ (0.24)	-0.15 (0.29)	-0.05 (0.23)	0.23 (0.31)	-0.12 (0.27)	0.46* (0.22)	0.22 (0.19)
Politieke vertegenwoordiging	-0.17 (0.31)	-0.60 (0.43)	0.01 (0.22)	0.32 (0.31)	-0.12 (0.29)	-0.05 (0.25)	-0.10 (0.22)
Maatschappelijke evoluties	0.25 (0.38)	-0.19 (0.39)	-0.54 (0.38)	-0.01 (0.43)	-0.08 (0.33)	0.03 (0.29)	-0.18 (0.33)
Begroting & staatsschuld	-0.43 (0.44)	-0.70 (0.63)	0.85*** (0.25)	-0.15 (0.61)	0.16 (0.47)	-0.32 (0.43)	-0.62+ (0.34)
Eigenaarschap thema's							
Aantal eigenaarschappen (issue ownership) aan deze partij toegekend	0.06+ (0.03)	0.08* (0.03)	0.09*** (0.02)	0.06+ (0.03)	0.09*** (0.03)	0.09*** (0.02)	0.06** (0.02)
Evaluatie regeringsbeleid							
Federaal	0.25** (0.08)	0.11 (0.07)	-0.33*** (0.05)	0.31*** (0.08)	0.08 (0.07)	0.17** (0.06)	-0.05 (0.05)
Regionaal	0.03 (0.05)	-0.04 (0.05)	0.50*** (0.04)	-0.11* (0.06)	-0.16** (0.05)	-0.07 (0.05)	-0.09* (0.04)
Europees	0.12 (0.08)	0.06 (0.06)	0.04 (0.05)	0.00 (0.07)	-0.01 (0.07)	0.01 (0.06)	-0.09* (0.04)

- Vlaams Belang heeft een electoraat met een uitgesproken profiel. De ‘voorspelde variantie’ (Pseudo $R^2=0,29$) is het hoogst, wat betekent dat de kenmerken van hun kiezers het meest uitgesproken verschillen van die van de andere electoraten samen. De partij trekt netto meer dan gemiddeld jongeren aan, meer mannen (groot effect: mannen hebben 6 procentpunt meer kans om op VB te stemmen dan vrouwen), meer lager opgeleiden (groot effect: 8 procentpunt kansverschil), meer lage inkomens tegenover hoge inkomens (groot verschil: 10 procentpunt kansverschil), minder mensen met een buitenlandse achtergrond (groot verschil: 9 procentpunt kansverschil). Qua politieke opinies is er netto minder dan gemiddelde kennis bij VB-kiezers (groot effect: 11 procentpunt kansverschil), zijn ze algemeen rechtser (héél groot effect: 39 procentpunt kansverschil: met alle andere karakteristieken op hun gemiddelde waarde, heeft een helemaal linkse kiezer 3% kans op VB te stemmen, een helemaal rechtse kiezer 42%), sociaal-cultureel rechtser (groot effect: 20 procentpunt kansverschil), minder tevreden over de democratie (groot effect: 12 procentpunt kansverschil), geven ze véél meer om migratie (groot effect: 12 procentpunt kansverschil) en minder om begroting en staatsschuld, en zijn ze meer dan gemiddeld ontevreden over het Vlaamse en Europese beleid.
- Ook N-VA heeft een sterk geprofileerd electoraat (Pseudo R^2 van 0,25). Interessant is dat de N-VA-kiezers, als je alle factoren samenneemt, bijna in alle opzichten in de *omgekeerde* richting afwijkt van de gemiddelde kiezer dan de VB-kiezer. Dat heeft natuurlijk te maken met het feit dat er bij de gemiddelde kiezer waar we de N-VA-kiezer mee vergelijken relatief heel veel VB-kiezers zijn. Dus onze regressie plaatste die twee groepen sterk tegenover elkaar. Hoe dan ook, de N-VA kiezer is ouder dan gemiddeld, meer vrouwelijk, meer middelbaar opgeleid, zit meer in de hoogste inkomenscategorie, heeft meer politieke kennis, is algemeen eerder rechts, en ook sociaal-economisch meer rechts (groot effect: 10 procentpunt kansverschil), geeft meer om staatsschuld en begroting (groot effect: 9 procentpunt kansverschil), is ontevreden over het federale (groot effect: 26 procentpunt kansverschil) maar tevreden over het Vlaams-regionale beleid (enorm groot effect: 61 procentpunt kansverschil!). We wijzen even expliciet op het *negatieve* belang van migratie voor N-VA. Dus als je met alle factoren rekening houdt, dan geven N-VA-kiezers *minder* om migratie dan gemiddeld (dat spreekt de bivariate resultaten tegen). Dus mensen die migratie als belangrijkste thema noemen, stemmen minder op die partij. Het is duidelijk dat N-VA migratie als thema helemaal ‘kwijt’ is, het is zelfs een nadeel voor de partij geworden als mensen veel om dat thema geven.
- CD&V-kiezers hebben een gemiddeld scherp profiel (Pseudo $R^2=0,15$). Ze zijn meer dan gemiddeld hoger opgeleid, maar zitten ook meer dan gemiddeld met een laag inkomen, hebben minder een buitenlandse achtergrond, hebben meer politieke kennis, zijn in de algemeen links-rechts-vraag eerder links (relatief groot effect: 7 procentpunt kansverschil), maar op de sociaal-culturele links-rechts-vraag eerder rechts, zijn tevreden met de democratie, geven meer om economie, en zijn meer dan gemiddeld tevreden met het federaal regeringsbeleid (groot effect: 18 procentpunt kansverschil).

- Vooruit-kiezers zijn ook gemiddeld qua profiel (Pseudo $R^2=0,13$). Ze zijn eerder ouder, komen meer uit landelijke gemeenten (relatief groot kansverschil: 7 procentpunt), hebben meer dan gemiddeld interesse in politiek, zijn zowel algemeen (groot effect: 21 procentpunt kansverschil) als sociaal-economisch links, geven om economie, en houden relatief van het federale regeringsbeleid (groot effect: 15 procentpunt kansverschil). Noteer dat Vooruit-kiezers dus niet sociaal-cultureel linkser zijn dan gemiddeld, als je met alle factoren op hetzelfde moment rekening houdt.
- Open Vld heeft kiezers die gemiddeld afwijken van de rest (Pseudo $R^2=0,12$). Ze scoren minder dan gemiddeld in verstedelijkte gemeenten en grote steden. Hun kiezers zijn meer dan gemiddeld sociaal-economisch rechts (relatief groot effect: 8 procentpunt kansverschil), meer tevreden over onze democratie, zijn tevreden met wat de federale regering doet (groot effect: 22 procentpunt kansverschil) en ontevreden met het beleid van de Vlaamse regering.
- Groen heeft helemaal geen electoraat met een profiel dat sterk afwijkt van de gemiddelde kiezer (Pseudo $R^2=0,07$). Groen trekt gemiddeld meer jongeren aan, minder mensen in de hoge inkomens, meer bewoners van grote steden, meer sociaal-cultureel linksen (groot effect: 12 procentpunt kansverschil) en meer mensen die tevreden zijn met onze democratie.
- PVDA tenslotte (Pseudo $R^2=0,22$). Ook PVDA vist meer dan gemiddeld in de jongerenvijver, hun kiezers zitten minder bij de lage inkomens, ze hebben relatief veel kiezers met een buitenlandse achtergrond, met een hoge politieke interesse, mensen die zich zowel algemeen (groot effect: 20 procentpunt kansverschil) als sociaaleconomisch links plaatsen, mensen die ontevreden zijn met onze democratie, en mensen die het Vlaamse regeringsbeleid niet lusten.
- Als je naar de voorspellers kijkt, dan is de enige voorspeller die voor *alle* partijen netto samenhangt met de stem, het aantal keren dat een partij als issue owner is aangeduid. Dat duidt nogmaals op het grote effect van die factor. De evaluatie van een regeringsbeleid is een netto voorspeller voor zes van de zeven partijen (weliswaar andere bestuursniveaus). Verder is ook de tevredenheid met de democratie een voorspeller voor 5 van de 7 partijen, hetzelfde geldt voor leeftijd, voor inkomen en voor algemene links-rechts-plaatsing. Dit zijn dus factoren die sterk inwerken op, of samenhangen met, iemand zijn of haar partijkeuze.

Conclusie stemintenties

- De verschillen met uitslag van 2019 nemen geleidelijk verder toe, de meeste trends van 2020, 2021, 2022 en 2023 worden doorgezet (maar niet allemaal). Alle partijen scoren statistisch significant verschillend van in 2019 maar geen enkele partij wijkt in 2024 significant af van 2023. In vergelijking met 2019 zijn er op dit moment vier winnaars, drie verliezers.
- Vlaams Belang is nu zeer waarschijnlijk de grootste partij van Vlaanderen, ze heeft de N-VA stevig achter zich gelaten. Alleen N-VA kan het VB nog echt pijn doen naar de verkiezingen van 2024 toe want de uitwisseling in het verleden en de mogelijke toekomstige stemmenwisseling tussen N-VA en VB blijft enorm groot.
- N-VA is de tweede partij van Vlaanderen geworden, en kalft af; wel is verschil met 2023 net niet significant. De kans dat ze alsnog de grootste wordt in 2024 lijkt klein. Toch heeft de Vlaams-nationalistische partij nog steeds een groot potentieel, zo goed als even groot als dat van VB.
- De beide rechtse partijen hebben in onze peiling geen meerderheid van stemmen samen (46,6%) maar het zou goed kunnen dat ze dat met deze uitslag wél in zetels een meerderheid in het Vlaams parlement hebben (doordat het kiesstelsel grote partijen bevoordeelt). Door het spel van betrouwbaarheidsmarges zou het natuurlijk wel kunnen dat beide rechtse partijen samen wel een meerderheid van stemmen halen (ze zouden maximaal op 51% uitkomen). Dat lijkt de belangrijkste inzet van de verkiezingen van 2024 te zullen worden, dat was al in 2023 het geval.
- Aan de linkerkant zet Vooruit, de sterkst scorende van de traditionele partijen, zijn opmars *niet* verder. Wellicht door de val van Conner Rousseau is de opgang van de partij helemaal gestopt, we schatten het verlies ten opzichte van vorig jaar op zowat 3%. Noteer wel dat die achteruitgang niet statistisch significant is. De partij blijft wel sterker scoren dan bij de verkiezingen van 2019. De grote beweging naar herverkaveling rond de twee grote traditionele linkse (Vooruit) en rechtse partijen (N-VA) zit daardoor wat in het slop.
- Nog aan de linkerkant, is er een verliezer en een winnaar. PVDA groeit verder door. In 2022 en 2023 stelden we al dat er zich een relatief grote links-populistische partij aan het vormen was in Vlaanderen, dat wordt nu nog eens bevestigd.
- Groen, dat zich de eerste drie edities van De Stemming merkwaardig stabiel had getoond, kreeg een klap in 2023 en herstelt zich niet in 2024; maar de daling zet zich niet verder. De partij valt onder de 10%.
- In DS2022 besteedden we veel aandacht aan de neergang van de CD&V. Die trend leek in 2023 gestopt. Nu in 2024 zien we tekenen van opleving. Het resultaat in 2024 is niet statistisch significant beter dan in 2023, en nog steeds minder goed dan in 2019, maar het ergste leed lijkt geleden.
- Hetzelfde geldt niet voor Open Vld. De afkalving die vooral in 2023 opviel, blijft in 2024 bestaan. Er is geen opleving. Noteer wel dat we ten opzichte van 2023 geen significante terugval zagen. Dat we ook nog grote onzekerheid bij het overblijvend Open-Vld-electoraat observeren, maakt de situatie van Open Vld er niet beter op.
- In stemmen is de huidige Vlaamse regering haar meerderheid wellicht kwijt (let op met de betrouwbaarheidsmarges!). N-VA, CD&V en Open Vld hebben nu samen 39,2%, in 2019 was dat nog 53,3%.
- In stemmen vertegenwoordigen de Vlaamse partijen in de federale regering nog steeds geen meerderheid in Vlaanderen, ze hebben samen 42,2% (40,5% in 2023 en 43,8% in 2022; dat was nog 48,7% bij verkiezingen in 2019).